

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

VAIDA VALATKAITĖ
Verslo teisės programos studijų studentė

BANKRUTUOJANČIOS ĮMONĖS SANDORIŲ GINČIJIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Rimtis Puišys

Konsultantas –
Doc. dr. Tomas Talutis

Vilnius, 2011

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SANDORIŲ NEGALIOJIMO INSTITUTO TIKSLAI BEI REIKŠMĖ BANKROTO PROCESE.....	6
2. ASMENYS, GALINTYS GINČYTI BANKRUTUOJANČIOS ĮMONĖS SANDORIUS	12
2.1. Bankroto administratorius	12
2.2. Bankrutuojančios įmonės kreditoriai.....	18
2.3. Kiti asmenys, susiję su bankrutuojančia įmone.....	22
3. BANKRUTUOJANČIOS ĮMONĖS SANDORIŲ GINČIJIMO PAGRINDAI.....	25
3.1. Bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai	27
3.1.1. Sandorio, prieštaraujančio imperatyvioms įstatymo normoms, ginčijimas.....	27
3.1.2. Sandorio, prieštaraujančio viešajai tvarkai ar gerai moralei, ginčijimas.....	29
3.1.3. Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio ginčijimas	33
3.2. Specialieji sandorio negaliojimo pagrindai	36
3.2.1. Actio Pauliana	36
3.2.2. Netiesioginis ieškinys	45
IŠVADOS	50
PASIŪLYMAI	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60

IVADAS

Susiklosčius sunkiai ekonominei situacijai, vis daugiau įmonių susiduria su sunkumais atsiskaitant su verslo partneriais ar darbuotojais, tampa nemokiomis ir pradeda bankroto procedūra. Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis¹, 2009 m. bankroto bylos buvo inicijuotos 1843 įmonėse. Lyginant su 2008 m., bankrotų skaičius išaugo 92,6 %².

Siekiant padidinti bankrutuojančios įmonės galimybes atsiskaityti su kreditoriais, taip apginant jų pažeistas teises, kaip viena iš priemonių yra numatyta galimybė pareikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais.

Bankroto proceso tikslas yra tenkinti ne tik kreditorių reikalavimus iš bankrutuojančios įmonės turto, tačiau ir apsaugoti įmonę nuo dar didesnių įsiskolinimų. Todėl sandorių ginčijimas bankroto procese yra svarbus institutas, kadangi ginčijant bankrutuojančios įmonės sandorius, prieštaraujančius įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusius turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, siekiama padidinti bankrutuojančios įmonės bendrąją turto vertę bei kartu apginti pažeistas teises bei teisėtus interesus, padidinti įmonės atsiskaitymo su kreditoriais galimybes. Taigi, sandorių ginčijimas bankroto procese privalo būti efektyvus bei operatyvus, kad būtų galima įgyvendinti teisėtų lūkesčių principą bei užtikrinti stabilią ir teisingą civilinę apyvartą. Tačiau analizuojant teismų praktiką, išryškėja problematiniai aspektai.

Dėl darbo apimties, šiame darbe sandorių negaliojimo institutas, niekiniai ar nugincijami sandoriai, jų požymiai ir pan. bus nagrinėjami tik tiek, kiek yra reikalinga atskleisti magistro baigiamojo darbo temos esmę. Nepaisant to, sandorių pripažinimo negaliojančiais pasekmė – restitucija, taip pat nebus imama domėn siekiant darbe konkretinti paties sandorių pripažinimo negaliojančiais bankroto procese instituto esmę bei iš to kylančias problemas.

Temos aktualumas. Darbo temos aktualumą lemia vis didėjantis bankrutuojančių įmonių skaičius bei nedetaliai teoriniu lygmeniu nagrinėtas sandorių ginčijimo institutas bankroto procese. Nors bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo teisminė praktika yra gausi, visgi, reikia atsakyti į klausimą apie šio instituto efektyvumą, operatyvumą. Tai tapo ypač svarbu, kuomet bankroto bylų skaičius ženkliai išaugo. Esant tokiai situacijai, autoriaus nuomone, protinga peržiūrėti ne tik teismų praktiką, bet ir įstatymų nuostatas, kurios, atsižvelgiant į susidariusią situaciją, turėtų būti lankstesnės idant būtų efektyvesnės jų taikymo galimybės.

---

¹ Įmonių bankrotas 2009 12 31. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <http://www.stat.gov.lt/lt/search/?query=bankrotas>; (prisijungimo laikas: 2011-03-19)

² Ten pat.

Tyrimo iširtumas. Iki šiol bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas teoriniu lygmeniu nebuvo sistemiškai išanalizuotas. Sandorių negaliojimo pagrindai daugiausia aptariami bendrame kontekste, tačiau į sandorių ginčijimą bankroto procese nebuvo gilinamasi. Informacija apie šią procedūrą yra pateikiama ganėtinai glaustai, keletu pastraipų užsimenant apie sandorių ginčijimo specifiką bankroto procese, dažniausiai nagrinėjant atskirus sandorių negaliojimo pagrindus. Visgi, tokia situacija leidžia atsirasti neapibrėžtumui, o kartu ir kreditorių bei pačios įmonės teisėtų interesų neefektyviam gynimui bei neužtikrintinumui. Atsižvelgiant į tai, bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo instituto išsami analizė yra būtina, siekiant efektyvaus šio instituto veikimo bei operatyvaus pažeistų teisių gynimo naudojantis šiuo institutu.

Problema yra ta, kad dėl nepakankamai aiškaus, lankstaus reglamentavimo, bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas, turintis būti efektyvus bei operatyvus, dažnai yra per ilgai užtrunkantis procesas, pareikalaujantis ne tik didelių laiko sąnaudų, bet ir piniginių lėšų.

Atsižvelgiant į darbo problematiką, darbe keliama **hipotezė** – sandorių ginčijimo institutas nėra efektyvi priemonė siekiant apginti pažeistas teises ir teisėtus interesus bankroto procese.

Tyrimo objektas yra bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo instituto teisinis reglamentavimas.

Tyrimo dalykas – teisės normos, reglamentuojančios sandorių ginčijimą, subjektų, galinčių ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, teisių ir pareigų apimtį, sandorių negaliojimo pagrindų taikymo sąlygas, tikslus.

Tyrimo tikslas yra sistemiškai bei išsamiai išanalizuoti ir atskleisti sandorių ginčijimo institutą, jo specifiką bankroto procese, išnagrinėti problemas, kylančias dėl instituto taikymo tiek teoriniu, tiek praktiniu lygmeniu bei pateikti sprendinius.

Tyrimo uždaviniai:

- Sistemiškai išanalizuoti sandorių ginčijimo institutą bankroto procese, nurodant šio instituto tikslus bei reikšmę, analizuojant tikslus atskleisti jo praktinę reikšmę;
- Išanalizuoti bei atskleisti asmenis, galinčius ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, aptarti šių asmenų teises ir pareigas, nustatyti asmenų galimybes ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, nurodyti praktikoje kylančias problemas;
- Kompleksiškai išanalizuoti bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo pagrindus Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, pasirenkant labiausiai paplitusius, aptarti praktines problemas, kylančias ginčijant sandorius pagrindais, numatytais Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse bei pateikti šių problemų sprendinius.

Darbas susideda iš įvado, trijų dėstomųjų dalių, išvadų, literatūros sąrašo bei santraukų lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmoje darbo dalyje aptariamas sandorių ginčijimo institutas, jo reikšmė bei paskirtis, analizuojama šio instituto reikšmė bankroto procese. Analizuojant bendruosius sandorių ginčijimo bei bankroto, bankroto proceso, bankroto subjektų tikslus, atskleidžiama sandorių ginčijimo vieta bankroto procese. Antroje dalyje aptariami asmenys, galintys ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, analizuojami teisės aktai, suteikiantys teisę (pareigą) ginčyti sandorius, keliamos problemos dėl šių asmenų galimybių efektyviai ginti pažeistas teises. Trečioje dalyje nagrinėjami sandorių ginčijimo bendrieji pagrindai bei specialieji pagrindai Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, trumpai apžvelgiama pasirinktos užsienio šalies (Vokietijos) bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo specifika. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

Naudojami tyrimo metodai. Rengiant darbą daugiausia naudotas *analitinis metodas*, kurio pagalba išanalizuota teisinė mokslinė literatūra, teismų praktika, užsienio šalių literatūra. Taip pat taikytas *sisteminės analizės metodas* aiškinantis teisinių nuostatų prasmę, reikšmę. *Lyginamasis metodas* naudotas siekiant atskleisti skirtumus tarp dviejų teisinių sistemų, taip pat nurodant subjektų galimybes siekiant pripažinti bankrutuojančios įmonės sandorius negaliojančiais. *Dokumentų analizės metodas* plačiausiai taikytas analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius sandorių ginčijimą. *Apibendrinimo metodas* taikytas darant išvadas, pateikiamas kiekviename skyriuje, ypatingai taikytas formuluojant baigiamąsias darbo išvadas. *Lingvistinis metodas* taikytas siekiant išsiaiškinti sąvokas.

Tyrimo šaltiniai. Rengiant darbą naudotasi Lietuvos mokslinė literatūra: moksliniai straipsniai, vadovėliai, monografijomis, moksliniais straipsniais, teisės aktų komentarais, Lietuvos norminiais aktais, susijusiais su nagrinėjama tema, taip pat užsienio šalies (Vokietijos) teisės aktais, reglamentuojančiais sandorių ginčijimą bankroto procese, taip pat naudojamos Lietuvos Respublikos teismų praktika.

1. SANDORIŲ NEGALIOJIMO INSTITUTO TIKSLAI BEI REIKŠMĖ BANKROTO PROCESĖ

Teisės institutas – civilinės teisės sistemos elementas, susidedantis iš teisės normų, reglamentuojančių tam tikrą civilinės teisės reguliuojamų santykių rūšį³. Kaip nurodo prof. A.Vaišvila, teisės institutas yra pirmasis teisės normų sisteminimo rezultatas (darinys). Tai teisės normų grupė, jungianti teisės normas, reguliuojančias tam tikrą visuomeninių santykių rūšį jai būdingu metodu (būdu) ir sudaranti teisės pošakio ar teisės šakos dalį⁴. Reglamentavimo dalykas yra kriterijus, leidžiantis skirstyti institutus. Teisės normos priklausymas vienam ar kitam teisės institutui priklauso nuo to, kokius santykius ji reglamentuoja.

Sandoriai yra vienas dažniausiai pasitaikantis civilinių teisių ir pareigų atsiradimo, pasikeitimo ir pasibaigimo pagrindas. Natūralu, kad įmonė, užsiimanti tam tikra veikla, savo kasdienybėje sudaro įvairiausio pobūdžio sandorius. Sudarydami sandorius asmenys siekia konkrečių teisinių padarinių, tačiau gali nutikti taip, kad sudarytas sandoris negalios, taigi, ir nesukurs siekiamų teisinių padarinių.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁵ (toliau – LR CK) 1.63 str. 1 d. yra pateikiamas sandorio apibrėžimas: „Sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti arba panaikinti civilines teises ir pareigas“. Negaliojančio sandorio samprata LR CK nepateikta, vieningos negaliojančio sandorio sąvokos nėra nei teismų praktikoje, nei doktrinoje. Visgi, LR CK yra pateiktas sandorių skirstymas į niekinius ir nugincijamus, atsižvelgiant į tokių sandorių teises pasekmes.

Griaunant sandorį, t.y. pripažįstant jį negaliojančiu, griūva ir šio sandorio sukelti teisiniai padariniai: duodamas impulsas civilinės apyvartos nestabilumui⁶. Žinant, kad civilinėje teisėje galioja sutarčių laisvės bei šalių autonomijos principai, kurių esmė yra tokia, kad civilinių teisinių santykių subjektai turi teisę laisvai sudaryti sutartis ir savo nuožiūra nustatyti konkrečios sutarties sąlygas, tarpusavio teises ir pareigas, išskyrus atvejus, kai tam tikros sutarties sąlygos ar jos turinys nustatyti imperatyviųjų įstatymo normų, būtent šis institutas yra laikomas šio principo išimtimi. Taip įsikišama į šalių tarpusavio santykius. Žinoma, toks įsikišimas nėra ir negali būti betikslis.

Norint išsiaiškinti sandorių negaliojimo reikšmę bankroto procese bus plačiau apžvelgiami sandorių negaliojimo instituto bendrieji tikslai bei bankroto, bankroto proceso,

³ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P. 94.

⁴ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P. 336.

⁵ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁶ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 6.

bankroto teisinių santykių subjektų tikslai. Autoriaus nuomone, būtent nagrinėjant tikslus galima atskleisti sandorio negaliojimo instituto reikšmę bei vietą bankroto procese.

Vienas iš sandorio negaliojimo instituto tikslų – užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą, jų ilgaamžiškumą ir gerbimą. Todėl įstatymų leidėjas apribojo galimybę pripažinti sandorį negaliojančiu, numatydamas įvairius reikalavimus: negaliojimo pagrindus, asmenis, kurie turi teisę ginčyti sandorius, sandorių pripažinimo negaliojančiais teisinius padarinius⁷. Taip siekiama išvengti situacijų, kuomet dėl menkų priežasčių sandoriai pripažįstami negaliojančiais, taigi, griaunamas civilinės apyvartos stabilumas. Šis instituto tikslas patvirtinamas ir teismų praktikoje, nurodant, kad „sandorio pripažinimas negaliojančiu be pakankamo teisinio pagrindo šiam stabilumo tikslui prieštarautų⁸“. Taip siekiama išsaugoti tarp šalių sandorio pagrindu susikūrusius civilinius teisinius santykius. Tą pagrindžia ir LR CK normų analizė, pvz. LR CK 1.79 str. yra numatyta galimybė patvirtinti nuginčijamus sandorius, taigi, taip siekiama civilinių santykių stabilumo ir pasinaudojant šios normos teikiama galimybe, ydingas sandoris gali būti patvirtintas, t.y. išsaugota stabili civilinė apyvarta.

Antrasis sandorių negaliojimo instituto tikslas - siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas, t.y. kad būtų apginti sąžiningos sandorio šalies (ar trečiojo asmens) interesai. Tai reiškia, kad siekiama išvengti tokių situacijų, kuomet nesąžininga šalis panaudojo neteisėtus veiksmus sudarant sandorį, pvz. apgaulė, grasinimas. Viešasis interesas taip pat gali būti pažeistas, pvz. sudarant sandorį, prieštaraujantį imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, taigi, jis taip pat turi būti ginamas. Svarbu paminėti, kad privataus intereso gynimas pripažįstant sandorį negaliojančiu galimas tik tuomet, kai pažeistų teisių negalima apginti kitais būdais. Galima išvada, kad sandorių negaliojimo institutas, kaip priemonė pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimui, negali būti naudojama beatodairiškai. Tokia pozicija įtvirtinta ir LR CK 1.90 str. 7 d., nurodant, kad „suklydusi šalis neturi teisės reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, jeigu ji savo teises ir interesus gali apginti kitais gynimo būdais“ ir teismų praktikoje⁹.

Tiek civilinės apyvartos stabilumas, tiek sąžiningų asmenų teisių apsauga yra vertybės, kurios turi būti ginamos. Šiuo atveju teismas, sprenddamas bylą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, turi nuspręsti, kuri vertybė konkrečiu atveju, atsižvelgiant į bylos aplinkybes, yra gintina pirmiau. Kiekvieną kartą sprenddamas klausimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu,

⁷ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // *Justitia*. 2006, Nr. 4 (62). P. 6.

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c.b. *UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“*, Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42.

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis c.b. *UAB „Kirstnė“, O. N. L., R. S., N. S., A. Š. v. UAB „Medicinos bankas“, UAB „Medicinos banko lizingas“, S. D. įmonė*, Nr. 3K-3-317/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.2.1; 24.2; 25.3; 27.3.2.1; 36.4; 42.4; 43.2 (S).

teismas privalo laviruoti tarp šių dviejų tikslų ir, kaip nurodo prof. V. Mikelėnas, siekti protingos pusiausvyros¹⁰.

A. Dambrauskaitės nuomone, pagrindinis šio instituto normų tikslas vis dėlto yra užtikrinti teisėtumą¹¹. Tęsiant mintį, toliau nurodoma, kad sandorių pripažinimas negaliojančiais gali būti vertinamas kaip sankcija, nustatyta už sandorių sudarymą reglamentuojančių teisės normų pažeidimą, už sandorio turinio ar formos pažeidimą¹². Tai priemonė, taikoma po sandorio sudarymo, tačiau egzistuoja ir prevencinės priemonės, turinčios užkirsti kelią tokių sandorių atsiradimui. Reiktų pritarti A. Dambrauskaitės pastebėjimui, kad daugeliu atveju teisėtumą užtikrinančių priemonių imamasi jau po sandorio sudarymo, o dar dažniau – įvykdžius sandorį¹³.

Nors sandorių negaliojimo institutas yra viena iš pažeistų teisių gynimo priemonių, tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad šio instituto naudojimas sukelia labai sunkias teises pasekmes, t.y. šalys grąžinamos į pradinę padėtį, tai kartu reiškia ir tai, kad tokios pasekmės gali paliesti ir trečiuosius asmenis. Šio instituto naudojimas privalo būti itin atsakingas ir pamatuotas. Tai pabrėžiama ir įstatymų leidėjo - kaip pavyzdys, vėlgi, gali būti LR CK 1.90 str. 7 d. Teismų praktikoje nurodoma, kad „taikant sandorių negaliojimo institutą, būtina ieškoti ne tik sandorio šalių, bet ir sąžiningų trečiųjų asmenų, įgijusių sandorio pagrindu tam tikrų teisių, protingos interesų pusiausvyros¹⁴“.

Sandorių negaliojimo institutas, būdamas pažeistų teisių ir teisėtų interesų gynimo būdu, privalo būti pasirenkamas atsakingai bei apdairiai dėl to, kad šio instituto pagalba apginus pažeistas teises ir teisėtus interesus pasekmes patirs ne tik šalys, bet ir tretieji asmenys, todėl toks būdas turėtų būti naudojamas tik tuomet, kai savo teisių negalima apginti kitomis priemonėmis. Tai ypač svarbu, kuomet sandoris, kuris buvo sudarytas dabar bankrutuojančios įmonės, yra ginčijamas.

Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo (toliau – LR ĮBĮ) 2 str. 1 d. yra pateikiama bankroto sąvoka. Čia bankrotas apibrėžiamas kaip „nemokios įmonės būseną, kai įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka“¹⁵. To paties straipsnio 2 d. yra pateiktas bankroto proceso apibrėžimas – „tai teismo arba ne teismo tvarka vykdomų įmonės bankroto procedūrų visuma“. Yra trys bankroto tikslų grupės: bankroto teisinių santykių subjektų tikslai; bankroto proceso tikslai; bankroto

¹⁰ Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62). P. 6.

¹¹ Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės: monografija. Vilnius: Justitia, 2009. P.41.

¹² Ten pat.

¹³ Ten pat. P. 42.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis c.b. UAB „Kirstnė“, O. N. L., R. S., N. S., A. Š. v. UAB „Medicinos bankas“, UAB „Medicinos banko lizingas“, S. D. įmonė, Nr. 3K-3-317/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.2.1; 24.2; 25.3; 27.3.2.1; 36.4; 42.4; 43.2 (S).

¹⁵ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

teisės tikslai¹⁶. Nors šie tikslai gana glaudžiai tarpusavyje susiję, tačiau jie nėra tapatūs. Bankroto teisinių santykių subjektų tikslai, vėlgi, nėra vienodi. Bankroto teisės subjektai paprastai skirstomi į bankroto proceso dalyvius, t.y. subjektus, dalyvaujančius susiklostančių vykstant bankroto procesui, ir kitus bankroto teisės subjektus, t.y. dalyviai, susiję su bankroto teisiniais santykiais¹⁷. Kadangi kiekvienas subjektas atlieka tam tikrą vaidmenį, natūralu, kad kiekvienas iš jų turi savo interesų bei tikslų, kurie priklauso ir nuo jų užimamos pozicijos, ir nuo jiems keliamų funkcijų, galų gale, nuo jų teisinio suinteresuotumo.

Pagrindinių bankroto teisinių santykių subjektų – kreditoriaus, skolininko, bankroto administratoriaus – tikslai nėra vienodi. Netgi kreditorių, kurie, atrodo, teturi vieną tikslą – atgauti kaip įmanoma daugiau skolos – tikslai skiriasi. Tai priklauso ir nuo to, kokia eile konkretaus kreditoriaus reikalavimas yra tenkinamas. Reikia sutikti, kad pagrindinis kreditorių tikslas – savo finansinių reikalavimų, pagrįstų įrodymais, patenkinimas. Tuo tarpu skolininko tikslas – atkurti mokumą, toliau vykdyti veiklą. Bankroto administratoriaus tikslas – efektyviai ir teisingai ginti kreditoriaus bei skolininko interesus, užtikrinti tinkamą bankroto procedūrų įvykdymą.

Bankroto procesu siekiama apginti ne pavienių kreditorių, o visų kreditorių interesus. Kartu siekiama apsaugoti ir skolininko interesus, kad bankroto procesas atneštų kuo mažiau žalos. Taigi, bankroto procesas turi dvejopus tikslus – patenkinti kreditorių reikalavimus ir apsaugoti skolininko interesus, kurie yra derinami. Tiesa, čia reikia pastebėti, kad kreditoriaus reikalavimų tenkinimas yra pagrindinis tikslas. Tokią išvadą galima padaryti analizuojant LR ĮBĮ normas, kur daugelis jų reglamentuoja kreditorių teisių apsaugą.

Bankroto teisės tikslai, vėlgi, skiriasi nuo aukščiau minėtų. Literatūroje nurodoma, kad bankroto teisės tikslas – reglamentuoti teisinius santykius, kai skolininkas nesugeba vykdyti savo įsipareigojimų, sukurti nemokių ūkio subjektų pasitraukimo iš ekonominės veiklos arba jų mokumo atkūrimo mechanizmą, bei užtikrinti, kad kuo labiau būtų apsaugoti kreditorių interesai bei nepažeisti skolininko interesai¹⁸.

Apibendrinus bankroto tikslų grupes, matome, kad čia vyrauja vienokių ar kitokių (kreditorių, skolininkų, taip pat ir viešojo) interesų gynimo tikslas. Todėl galima išvada, kad šie tikslai, nors ir skirtingi, visgi yra skirti ginti teisėtus interesus. Turint omenyje, kad įmonės valdymo organai matydami sunkią įmonės finansinę padėtį gali sudarinėti įvairaus pobūdžio nesąžiningus sandorius, kuriais, pvz. dar labiau mažinamas įmonės turtas (įvairaus pobūdžio turto perleidimo sandoriai, nepagrįstų prievolių prisiėmimo sandoriai, pirmenybės atskiriems kreditoriams suteikimo sandoriai), taip pažeisdami ne tik kreditorių teises, bet ir įstatymuose

¹⁶ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis: vadovėlis. Vilnius:Justitia, 2009. P. 29.

¹⁷ Ten pat. P.203.

¹⁸ Ten pat. P. 35.

nustatytus imperatyvus, viešąją tvarką, gerą moralę ir kt., teisėtų interesų gynimas tampa svarbiu aspektu siekiant išsaugoti ir civilinės apyvartos teisėtumą.

Sandorių negaliojimo institutas, kurio vienas pagrindinių tikslų, kaip jau minėta aukščiau, yra teisėtumo civiliniuose teisiniuose santykiuose užtikrinimas, yra priemonė, padedanti įgyvendinti skirtingus bankroto tikslus, taigi, ir vieną svarbiausių bankroto tikslų – kreditorių reikalavimų patenkinimo tikslą. Taip kartu užtikrinamas ir teisėtumas civiliniuose santykiuose, t.y. neleidžiama galioti sandoriams, priešingiems įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusiems turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais. Taigi, matome, kad sandorių negaliojimo institutas yra reikšmingas bankroto procese, nes veikia kaip teisėtų interesų bei teisių gynimo priemonė. Pasitelkiant šio instituto normas, yra galimas teisių apgynimas, o konkrečiai kalbant, kreditorių teisių gynimas, kas kartu yra ir vienas svarbiausių bankroto tikslų. Ginčijant ydingus sandorius siekiama sumažinti žalą, kurią padarė įmonės, kuri tapo nemoki, atstovai dėl blogo įmonės valdymo ar neteisingų, nesąžiningų sprendimų, privedę ją prie tokios būsenos ir taip pažeidę kreditorių interesus, o kartu siekiama apginti kreditorių teises, kad šie savo reikalavimus galėtų patenkinti iš didesnės įmonės turto masės. Sandorių ginčijimo tikslas yra sugrąžinti į bankroto turto masę tai, ką skolininkas nesąžiningai, be privalomo pagrindo, perleido kitiems asmenims, ir taip padidinti kreditorių galimybę patenkinti reikalavimus¹⁹. Nuginčijus bankrutuojančios įmonės sandorį paprastai taikoma restitucija, t.y. turtas gražinamas į bendrą turto masę, todėl šio instituto pagalba tiesiogiai galima padidinti bankrutuojančios įmonės turto masę. Būtent čia matyti, kad sandorių negaliojimo instituto pagalba yra ginami kreditorių interesai.

Šis institutas tampa dar svarbesnis, kuomet kalbama apie tyčinį įmonės bankrotą. Reikia pripažinti, kad sandorių negaliojimo instituto svarba bankroto procese atskleidžiama ir tuo, jog ne tik bankroto administratoriui suteikiama teisė (o kartu ir pareiga), bet ir patiems kreditoriams suteikiama teisė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, taip užtikrinant galimybę kreditoriams aktyviai dalyvauti ginant savo pažeistus interesus, o ne tik stebėti procesą „iš šalies“, pasyviai. Kartu tai galimybė siekti efektyvaus kreditorių teisių gynimo, jei bankroto administratorius tą daro nepakankamai efektyviai ar iš viso nesiima veiksmų ginti kreditorių teisių.

Nepaisant to, šio instituto pagalba suteikiama galimybė padidinti bankrutuojančios įmonės turto masę, kadangi pripažinus sandorį negaliojančiu, kils ir sandorio negaliojimo pasekmės, t.y. bus taikoma restitucija, taigi, perleistas turtas grįš į bankrutuojančios įmonės bendrąją turto masę, o tai svarbu kreditoriams, nes būtent iš bendros turto masės ir yra tenkinami jų reikalavimai.

---

¹⁹ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011. P. 172.

Nagrinėjant Vokietijos bankroto įstatymą²⁰, galima surasti panašius sandorių ginčijimui keliamus tikslus apginti kreditorius nuo nesąžiningų sandorių, kuriais buvo sumažinta turto masė, iš kurio turi būti tenkinami kreditorių reikalavimai. Yra nurodoma, kad šis įstatymas reglamentuoja nesąžiningų sandorių ginčijimą, kuriais buvo pažeistos kreditorių teisės²¹. Šiame įstatyme nurodoma, kad bendrasis reikalavimas sandoriui, kurį norima nugincyti, yra kreditorių padėties pabloginimas²² (angl. disadvantage of the creditors).

Apibendrinant galima pasakyti, kad sandorių negaliojimo institutas, kaip pažeistų teisių bei teisėtų interesų gynimo būdas, kurio pagrindinis tikslas siekti, kad civiliniuose santykiuose būtų užtikrintas teisėtumas, t.y. kad būtų apginti sąžiningos sandorio šalies (ar trečiojo asmens) interesai, savo tikslą įgyvendina ir bankroto procese. Tokiu būdu kreditoriams, kurių interesai yra pažeisti, atsiranda galimybė apginti savo teises ir teisėtus interesus bei, jei sandoris yra pripažįstamas negaliojančiu, padidinti turto masę, iš kurios bus tenkinami reikalavimai. Taigi, šio instituto pagalba padedama įgyvendinti ir konkrečių bankroto tikslų.

Verta atkreipti dėmesį, kad šis institutas – tai priemonė apginti ne pavienių kreditorių teises, bet visų, nepaisant to, kas kreipiasi į teismą su prašymu pripažinti bankrutuojančios įmonės sandorį negaliojančiu – kreditorius (kreditoriai) ar bankroto administratorius. Taip yra todėl, kad sandorių negaliojimo institutas, galima sakyti, modifikuojasi bankroto procese atsižvelgiant į specialiųjų (šiuo atveju - LR ĮBĮ) įstatymų normas.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, neturėtų būti kvestionuojama šio instituto reikšmė bankroto procese jau vien todėl, kad tai – priemonė ginti kreditorių teises.

---

²⁰ Germany Insolvency Statute. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-02-09)

²¹ Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-21)

²² Borraine A. Comparative Notes on the Operation of Some Avoidance Provisions in a Cross-Border Context. [http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Borraine_Comparative\(2009\).pdf](http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Borraine_Comparative(2009).pdf) (prisijungimo laikas 2011-03-22)

2. ASMENYS, GALINTYS GINČYTI BANKRUTUOJANČIOS ĮMONĖS SANDORIUS

Sandorių negaliojimo institutas sukelia specifines teises pasekmes, todėl šio instituto naudojimas turi būti itin atsakingas, nes gali sukelti pasekmes ne tik sandorio šalims, bet ir tretiesiems asmenims. Todėl įstatymų leidėjas yra numatęs nemažai „saugiklių“, tam, kad šiuo institutu nebūtų naudojamai perdėtai gausiai, kas sąlygotų civilinių santykių nestabilumą.

Kaip vieną iš apribojimų taikant šį institutą, įstatymų leidėjas nustatė asmenis, galinčius reikšti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Bankroto procese taip pat ne visi asmenys gali ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius - teisės aktuose yra nurodyti asmenys, galintys tą daryti. Plačiau aptarsime kiekvieną iš jų.

2.1. Bankroto administratorius

Bankroto administratorius yra vienas svarbiausių subjektų bankroto procese. Teismui priėmus nutartį įmonei iškelti bankroto bylą, įmonės valdymą perima teismo paskirtas bankroto administratorius. Būtent jam įstatymo yra suteiktos ypatingos funkcijos – jis ne tik perima įmonės valdymą, tačiau gina tiek kreditorių, tiek įmonės skolininkės interesus, todėl nuo bankroto administratoriaus didele dalimi priklauso bankroto proceso efektyvumas ir operatyvumas. Kaip teisingai pastebi R. Jazbutis, „įmonių bankroto administratoriui, atstovaujančiam šioms dviem (*t.y. kreditoriams ir įmonei skolininkei – aut. past.*), iš esmės savo turiniu konfrontacinėms pozicijoms bei sąlygojamam vykdomų funkcijų, labai reikia daug specifinių žinių, puikaus pasirengimo, aukštos kvalifikacijos, patirties, atsakomybės, diplomatijos ir psichologinės ištvermės“²³.

LR ĮBĮ 11 str. 1 d. yra pateikiama bankroto administratoriaus sąvoka, nurodant, kad „įmonės administratorius – tai teismo paskirtas fizinis ar juridinis asmuo, turintis teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas ir šią teisę įgijęs šio įstatymo ir su jo įgyvendinimu susijusių teisės aktų nustatyta tvarka. Juridinio asmens, turinčio teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas, vadovas privalo turėti teisę teikti įmonių bankroto administravimo paslaugas“²⁴. Literatūroje galime rasti tokį bankroto administratoriaus apibrėžimą: „bankrutuojančios įmonės administratorius – tai teismo paskirtas fizinis ar juridinis asmuo, Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka valdantis, naudojantis bankrutuojančios įmonės turta,

²³ Jazbutis R. Bankroto administratoriaus statusas. Tendencijos ir perspektyvos//Teisės problemos, 2004. Nr. 3 (45). P. 7.

²⁴ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

bankuose esamas lėšas ir jomis disponuojantis, privalantis užtikrinti bankrutuojančios įmonės turto apsaugą, vadovaujantis įmonės ūkinei komercinei veiklai, privalantis ginti visų kreditorių ir bankrutuojančios įmonės interesus, organizuojantis ir vykdomas visus būtinus bankroto procedūros darbus²⁵. Atsižvelgiant į pateiktą apibrėžimą, taip pat išanalizavus LR ĮBĮ numatytas bankroto administratoriaus funkcijas, tampa akivaizdu, kad bankroto administratoriaus padėtis bankroto procese išties ypatinga. Nuo administratoriaus kompetencijos, jo atliekamų veiksmų operatyvumo, priklauso ne tik bankroto proceso efektyvumas, operatyvumas, tačiau ir įmonės skolininkės, ir kreditorių teisių bei teisėtų interesų apsaugos efektyvumas. Tokią poziciją išreiškia ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nurodydamas, kad „administratorius, vykdydamas ĮBĮ nustatytas funkcijas, privalo tinkamai organizuoti bankrutuojančios įmonės veiklą, sukaupti kuo daugiau bankrutuojančios įmonės turto, iš kurio būtų tenkinami kreditorių reikalavimai. Administratorius tai daro ginčydamas kreditorių interesus pažeidžiančius bankrutuojančios įmonės sandorius, imdamasis priemonių skoloms iš įmonės skolininkų išieškoti, organizuodamas bankrutuojančios įmonės ūkinę-komercinę veiklą ir pan. Taigi, bankrutuojančios įmonės interesų gynimas kartu yra ir kreditorių visumos interesų gynimas, nes įstatymo nuostatas atitinkantis bankroto administravimas sudaro sąlygas įmonei didesne apimtimi atsiskaityti su kreditoriais. <...> Iš esmės visos bankroto įstatymo nuostatos nukreiptos į tikslą kaip galima operatyviau užbaigti bankroto procedūras, patenkinti kreditorių reikalavimus ir kiek įmanoma išsaugoti skolininko turtą. Visi administratoriaus veiksmai turi būti nukreipti šiems tikslams pasiekti ir tam trukdančioms kliūtims šalinti. Taigi, administratorius yra ypatingą teisinę padėtį bankroto procese turintis šio proceso dalyvis, nuo kurio veiksmų sąžiningumo ir aktyvumo priklauso kreditorių ir skolininko interesų apgynimas“²⁶.

Bankroto administratoriaus funkcijos išvardintos LR ĮBĮ 11 str. 3 d. Kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „ĮBĮ normos, reglamentuojančios administratoriaus funkcijas ir įgaliojimus, yra imperatyviojo pobūdžio. Šių normų reikalavimai negali būti keičiami nei pavedimo sutartimi, nei konkrečiais kreditorių susirinkimo ar kreditorių komiteto nutarimais“²⁷. Kaip vienas iš bankroto administratoriaus kompetencijai priskirtų klausimų nurodomas ir bankrutuojančios įmonės sandorių, sudarytų per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškelimo, patikrinimas, ir ieškinių įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme pareiškimo dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Taigi, iš šios teisės

²⁵ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 260.

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis, c. b. AB „Turto bankas“, A. Č. v. A. M., Nr. 3K-3-554/2008, kat. 44.2.4.1; 44.5.2.17; 114.8.2; 126.3; 126.8 (S).

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. BUAB „Pakrijas“ v. K. B., Nr. 3K-3-508/2010, kat. 126.3; 126.8.

normos analizės matyti, kad bankroto administratorius yra vienas iš subjektų, galinčių ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius.

Analizuodami šią bankroto administratoriaus funkciją matome, kad ji sudaryta iš dviejų elementų: sandorių patikrinimas ir ydingų sandorių ginčijimas teisme. Įstatymų leidėjas teisės normoje yra nurodęs laiko tarpą, per kurį iki bankroto bylos iškėlimo teisme sudaryti sandoriai turi būti patikrinti ir šis laikotarpis yra 36 mėnesiai. Įdomumo dėlei galima paminėti, kad 1997 m. galiojusiame LR ĮBĮ buvo numatytas trumpesnis, t.y. 12 mėnesių, laikotarpis iki bankroto bylos iškėlimo, per kurį sudarytus sandorius bankroto administratorius privalėjo patikrinti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius. Čia būtina akcentuoti, kad bankroto administratorius privalo patikrinti sandorius, sudarytus per įstatyme numatytą laiko tarpą iki bankroto bylos iškėlimo, tačiau reikia paminėti, kad bankroto administratoriui nėra uždrausta patikrinti įmonės sandorius, sudarytus ir per ilgesnį laikotarpį. Vadinasi, bankroto administratorius, po bankroto bylos iškėlimo perėmęs visus įmonės dokumentus iš įmonės valdymo organų, matydamas potencialiai žalingą sandorį, sudarytą ir po įstatyme nurodyto laikotarpio, turi teisę jį patikrinti, ir, nustačius, kad toks sandoris buvo ydingas įmonei, pareikšti ieškinį teisme dėl jo pripažinimo negaliojančiu. Tiesa, kuomet bankroto administratorius ginčija sandorius, sudarytus anksčiau nei LR ĮBĮ numatytu terminu, skiriasi ieškinio senaties skaičiavimo taisyklės – ieškinio senaties terminas skaičiuojamas pagal bendrąsias LR CK nuostatas.

Sandorių patikrinimas yra svarbus elementas, nes tikrinant įmonės sudarytus sandorius galima išsiaiškinti ar sandoris atitinka įstatyme nurodytus sandorio požymius, kuriems esant bankroto administratorius gali reikšti ieškinius dėl tokių sandorių pripažinimo negaliojančiais.

Visgi, reikia pastebėti, kad iki šiol įstatymo lygmeniu nėra nustatytas laikotarpis, per kurį bankroto administratorius privalo patikrinti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, o tai sukelia įvairaus pobūdžio problemas. Pirma, bankroto administratorius turi neapibrėžtą laiko tarpą savo funkcijai, t.y. sandorių patikrinimo ir ieškinių, dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, pateikimo teismui, atlikti. Tai sąlygoja šios funkcijos neapibrėžtumą, nes nesant įstatymo lygmeniu sureglamentuoto termino, paprastai vadovaujamosi protingumo principu. Kartu, nesudaroma tinkama galimybė kontroliuoti ar bankroto administratorius tinkamai vykdo savo funkciją. Antra, toks neapibrėžtumas sudaro sąlygas bankroto administratoriui piktnaudžiauti savo teisėmis. Būtent bankroto administratorius turi visas galimybes susipažinti su bankrutuojančios įmonės sudarytais sandoriais, todėl labai svarbu, kad kuo greičiau ir operatyviau ši funkcija būtų atlikta. Neturėdamas įsakmiai įstatymo leidėjo nustatyto laiko tarpo, bankroto administratorius gali piktybiškai neperžiūrinėti sandorių ir (ar) neteikti ieškinių dėl jų pripažinimo negaliojančiais teismui. Tuo tarpu kreditoriai ne visada gali žinoti visas aplinkybes

apie tam tikro sandorio sudarymą, kad galėtų savo iniciatyva jį ginčyti. Be to, jei būtų nustatytas terminas, per kurį bankroto administratorius privalėtų patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius ir pareikšti ieškinius teisme dėl jų pripažinimo negaliojančiais, kreditoriai turėtų galimybę skusti administratorių dėl jo funkcijų nevykdymo ar netinkamo vykdymo, o tai kartu užkirstų kelią galimybei vilkinti bankroto bylą bei atmetinai ginti pažeistas teises.

Tiesa, būtina paminėti, kad Lietuvos Respublikos Seime yra užregistruotas LR ĮBĮ 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 26, 33, 36, 37 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 11¹ straipsniu ir trečiuoju¹ skirsniu įstatymo projektas²⁸, kuriame siūloma LR ĮBĮ numatyti konkretų terminą, t.y. ne daugiau kaip 6 mėnesius nuo dokumentų apie įmonės sandorių sudarymą gavimo dienos, per kurį administratorius turi patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškelimo, ir pareikšti ieškinius įmonės bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Visgi, ši iniciatyva kol kas tėra projekto stadijoje. Autoriaus nuomone, siekiant efektyvumo bankroto procese, toks terminų nesureglamentavimas įstatymo lygmeniu turi būti vertinamas neigiamai, kaip suteikiantis galimybes piktnaudžiauti administratoriui suteiktomis teisėmis, todėl susidariusi situacija turi būti taisoma nustatant konkretų laikotarpį. Nors aukščiau minėto įstatymo projekte yra nustatytas konkretus laikotarpis (t.y. 6 mėnesiai), autoriaus nuomone, reikėtų papildomai numatyti situacijas, susijusias pvz. su peržiūrimum sandorių gausa, jų sudėtingumu, bankrutuojančios įmonės dydžiu ir pan., kurioms esant, toks terminas teismo, nagrinėjančio bankroto bylą, galėtų būti pratęstas administratoriaus prašymu. Kartu reikia pabrėžti, kad būtina nustatyti gana griežtus reikalavimus, kurie turėtų būti įgyvendinti, siekiant pratęsti tokį terminą, idant būtų išvengta situacijų, kuomet būtų piktnaudžiaujama šia galimybe. Pvz. administratorius negalėtų prašyti atnaujinti numatyto termino, jei per 5 mėnesius nuo dokumentų gavimo dienos nebuvo atlikta arba buvo atlikta neproporcingai mažai veiksmų tikrinant bankrutuojančios įmonės sandorius ir (arba) nebuvo pateikta arba buvo pateikta neproporcingai mažai ieškinių dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Taip būtų galima užkirsti kelią siekiui piktnaudžiauti termino pratęsimo galimybe.

Patikrinus bankrutuojančios įmonės sandorius, galima pereiti prie antrojo šios funkcijos elemento – sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, ginčijimo. Administratorius, patikrinęs sandorius ir nustatęs, kad šie yra ydingi, gali juos ginčyti reikšdamas ieškinį dėl jų pripažinimo negaliojančiais.

---

²⁸ LR ĮBĮ 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 26, 33, 36 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 11¹ straipsniu ir trečiuoju¹ skirsniu įstatymo projektas Nr. XIP-1516 (2). Pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Čia svarbu išsiaiškinti, ar bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas yra bankroto administratoriui įstatymo suteikta teisė ar pareiga. Tinkamai neišsiaiškinus šio aspekto kyla problema dėl administratoriaus įgalinimų privalomumo. Nuo to, taip pat, priklausys ar ši įstatymo priskirta funkcija gali būti įgyvendinama bankroto administratoriaus pasirinkimu, ar pasirinkimo bankroto administratorius neturi, nes už vienos iš funkcijų netinkamą įvykdymą arba neįvykdymą jam gali kilti teisinių pasekmių. Tiesioginio atsakymo į šį klausimą įstatymo normos formuluotė nepateikia.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika šiuo klausimu taip pat nebuvo vienoda. Vienose nutartyse galima aptikti poziciją, kad bankrutuojančios įmonės administratorius turi pareigą patikrinti ir ginčyti sudarytus sandorius, nurodant, kad „bankrutuojančios įmonės administratorius *privalo* (paryšk. aut.) patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, o nustatęs šiuos sandorius, kaip pažeidžiančius įmonės tikslus ir (ar) įtakojusios jos nemokumą, kreiptis į teismą dėl jų pripažinimo negaliojančiais“²⁹. Panašią poziciją galima rasti ir kitose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo bylose, kuriose nurodoma, kad bankroto administratorius turi pareigą patikrinti ir ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę nei 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo³⁰. Kitose gi nutartyse išryškėja pozicija, kad sandorių ginčijimas yra bankrutuojančios įmonės administratoriui suteikta teisė: „Įmonių bankroto įstatymo <...> straipsnis suteikia įmonės administratoriui *teisę* (paryšk. aut.) patikrinti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius ir pareikšti ieškinius teisme dėl šių sandorių“³¹. Pastaruoju metu teismų praktikoje³² yra nurodoma, kad įmonės administratorius turi *ne tik teisę, bet ir pareigą* (paryšk. aut.) patikrinti bankrutuojančios įmonės sandorius, sudarytus per ne mažesnę nei 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo.

Autoriaus nuomone, reikia sutikti su tokia teismų pozicija, kuomet bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas įmonės administratoriaus teisė ir pareiga. Pripažinus, kad

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c.b. BUAB „Aukštaitijos statyba“ v. AB bankas „Hansa-LTB“, UAB „Gamatonas“, UAB „Metalo ženklai“, AB „Rameksta“, Nr. 3K-3-917/2003, kat. 15.2; 15.2.1.1; 15.2.2.1; 18.1; 27.5.1; 31.6.1.

³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis c.b. AS „Parekss banka“ v. UAB „Partex lizingas“, Nr. 3K-7-552/2004, kat. 95.3; 103; 124; 125.6.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis c.b. Kauno apskrities VMI v. BUAB „Baltic Building Fund“, Nr. 3K-3-448/2004, kat. 125.6; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 7 d. nutartis c.b. BUAB „Telkša“ v. V.A. firma, Nr. 3K-3-262/2004, kat. 125.6; 115;

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 3 d. nutartis c.b. UAB „Kauno dailė“ v. Lietuvos dailininkų sąjunga, Kauno apskrities viršininko administracija, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro VĮ Kauno filialas, Nr. 3K-3-882/2001, kat. 14.3; 15.1; 15.2.2.1; 21.2.2.1; 21.6; 25.3; 125.4.

³² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis c.b. Kauno miesto savivaldybės įmonė „Namų priežiūra“ v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 2A-332/2009, kat. 35.6.1; 40.2 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis c.b. Kauno miesto savivaldybės įmonė „Namų priežiūra“ v. Kauno miesto savivaldybė, Nr. 3K-3-383/2006, kat. 21.4.1.1; 121.13 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29.

administratorius turi ir teisę, ir pareigą, išsprendžia mūsų aukščiau minėta problema dėl administratoriaus įgalinimų, suteiktų bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijime, privalomumo. Taip tampa aišku, kad bankroto administratorius, prieš priimdamas sprendimą teikti ieškinius teismui dėl bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių, turi įvertinti tokių ieškinių patenkinimo galimybes, ieškinių išnagrinėjimą laiko atžvilgiu, taip pat visas kitas galimas situacijas, turinčias įtakos sprendimui teikti ieškinį ar ne. Tai ypač svarbu, kadangi bankroto procese galiojant teisėtų lūkesčių, kreditorių interesų gynimo bei ekonomiškumo principams, sprendimas dėl ieškinių dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais turi būti priimamas atsižvelgiant ne tik šiuos aukščiau paminėtus principus, bet ir į kitus principus.

Nepaisant to, dažnai patys kreditoriai kreditorių susirinkimo metu ar kreditorių komiteto nariai posėdžio protokoline nutartimi pavedime administratoriui įvardija konkrečius įmonės sandorius, kurie, jų manymu, pripažintini negaliojančiais³³.

Išsiaiškinus administratoriaus teisę ir pareigą ginčyti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, autoriaus nuomone, svarbu aptarti ir administratoriaus galimybes ginčyti įmonės aukščiausiojo valdymo organų priimtus sprendimus, kuriais vadovaujantis buvo sudaryti sandoriai, kurie dėl savo ydingumo (t.y. prieštaravimo įmonės veiklos tikslams) turėjo įtakos įmonės nemokumui atsirasti. Kaip jau minėjome, administratoriaus funkcijos išvardintos LR ĮBĮ 11 str. 3 d. Analizuodami minėtą normą, matome, kad įstatymų leidėjas, išvardindamas administratoriaus funkcijas, nenumatė galimybės ginčyti bankrutuojančios įmonės aukščiausiojo valdymo organo sprendimų. Įmonės valdymo organų priimtų sprendimų ginčijimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – LR ABI)³⁴ 19 str. 10 d. Šioje teisės normoje yra išvardinti asmenys, galintys kreiptis į teismą su ieškiniu dėl sprendimo pripažinimo negaliojančiu, tačiau tarp nurodytų asmenų bankroto administratorius nėra minimas. Taigi, LR ABI taip pat nėra numatyta galimybė administratoriui reikšti ieškinius dėl įmonės aukščiausiojo valdymo organų priimtų sprendimų pripažinimo negaliojančiais. Tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nuroydamas, kad „administratoriui nesuteikta teisė ginčyti bendrovės akcininkų priimtus sprendimus, o jo įgaliojimai yra išdėstyti įstatyme baigtiniu sąrašu. <...> Tai įgaliojimų apimtis plečiamai neaiškintina³⁵“. Taigi, bankroto administratorius neturi reikalavimo teisės dėl įmonės aukščiausiojo valdymo organo priimto sprendimo pripažinimo negaliojančiu. Tačiau verta paminėti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, nagrinėdamas bylą dėl bankroto administratoriaus galimybės ginčyti bankrutuojančios įmonės valdymo organų priimtą sprendimą, nurodė, kad „<...> ginčijimas sandoris buvo sudarytas buvo sudarytas

³³ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011. P. 174.

³⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c.b. AB „Senasis stumbas“ v. UAB „Baltasis beržas“, UAB „Kavinukas“, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro VĮ Panevėžio filialas, Nr. 3K-3-840/2001, kat. 94.1; 125.4.

remiantis <...> valdybos nutarimu, taigi, pripažintina, kad reikalavimas (*pripažinti bankrutuojančios įmonės valdymo organų sprendimą neteisėtu – aut. past.*) yra betarpiškai susijęs su Pauliano ieškinio dalyku (įeina į įrodinėjimo dalyką), todėl šis reikalavimas turi būti nagrinėjamas ir remiantis CK 1.80, 1.82 str., ir CK 6.66 str.”³⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas bankroto administratoriaus galimybes nurodė, kad „jeigu akcininkų sprendimai buvo žalingi įmonei, tai juos realizuojant sudaryti sandoriai gali būti ginčijami dėl sandorių ydingumo ar kreditorių teisių pažeidimo iš esmės“³⁷. Nepaisant to, kaip jau minėjome, sprendimai, kurių pagrindu buvo sudaryti ginčijami sandoriai, įeis į sandorių negaliojimo įrodinėjimo dalyką.

Administratoriui, neturinčiam teisės reikšti ieškinius dėl bendrovės valdymo organų sprendimų dėl jų neteisėtumo bendrąja prasme, visgi išlieka teisė (o kartu ir pareiga) reikšti ieškinius dėl sandorių, priešingų įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, kurie buvo sudaryti aukščiausiųjų įmonės valdymo organų priimtų sprendimų pagrindu, pripažinimo negaliojančiais. Taigi, bankroto administratoriui manant, kad bendrovės valdymo organų priimtų sprendimų pagrindu sudaryti sandoriai yra prieštaraujantys veiklos tikslams ir (arba) turintys įtakos įmonės nemokumo būsenos atsiradimui, šis gali kreiptis į bankroto bylą nagrinėjantį teismą reikšdamas ieškinį dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais LR CK numatytais sandorių negaliojimo pagrindais.

Vokietijos bankroto įstatymo³⁸ 129 str. yra nurodoma, kad sandoriai, sudaryti prieš bankroto bylos iškėlimą ir pabloginę kreditorių padėtį gali būti ginčijami bankroto administratoriaus vadovaujantis šio įstatymo 130 – 146 str. Taigi, Vokietijoje bankroto administratorius taip pat yra subjektas, galintis ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius.

2.2. Bankrutuojančios įmonės kreditoriai

Kreditoriai bankroto procese užima labai svarbų vaidmenį. Didžiąją dalį bankroto procese dalyvaujančių suinteresuotų asmenų sudaro įmonės skolininkės kreditoriai³⁹. Iš tikrųjų, kiekybės atžvilgiu, kreditoriai, kaip bankroto proceso dalyviai, yra gausiausia grupė, dalyvaujanti procese. Tai yra natūrali situacija, kadangi juridinis asmuo, dalyvaudamas civilinėje apyvartoje, plėtodamas verslo santykius, sudaro daugybę sandorių su kitais, tiek

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. *BAB „Remeksta“ v. V.J.K.*, Nr. 3K-3-573/2005, kat. 35.6.1; 41; 114.5; 114.12.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c.b. *AB „Senasis stumbas“ v. UAB „Baltasis beržas“, UAB „Kavinukas“, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro VĮ Panevėžio filialas*, Nr. 3K-3-840/2001, kat. 94.1; 125.4.

³⁸ Germany Insolvency Statute. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-02)

³⁹ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 230.

fiziniais, tiek juridiniais asmenimis. Būtent kreditoriai yra labiausiai finansiškai suinteresuota bankroto proceso subjektų grupė. Drąsiai galima teigti, kad kreditoriai yra kertinė figūra vykstant bankroto procesui. Tą galima paaiškinti prisiminus mūsų jau minėtus bankroto proceso tikslus, t.y. patenkinti kreditorių reikalavimus, apginti jų pažeistas teises ir teisėtus interesus.

Norint tinkamai išsiaiškinti bankrutuojančios įmonės kreditoriams suteiktą teisę ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, autoriaus nuomone, pirmiausia būtina išsiaiškinti, kokie asmenys gali būti laikomi bankrutuojančios įmonės kreditoriais.

LR ĮBĮ 3 str yra pateikta kreditoriaus sąvoka, nurodant, kad „įmonės kreditoriai – tai turintys teisę reikalauti iš įmonės įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus fiziniai ir juridiniai asmenys“⁴⁰. Būtent reikalavimo teisės įvykdyti prievoles ir įsipareigojimus turėjimas bankrutuojančios įmonės atžvilgiu yra svarbiausias kriterijus, apibūdinantis kreditorių. Toks LR ĮBĮ kreditoriaus traktavimas iš esmės atitinka LR CK nurodytą kreditoriaus sampratą⁴¹.

Labai svarbu pabrėžti, kad „bankrutuojančios įmonės kreditoriumi gali būti tik asmuo, turintis turtinio pobūdžio reikalavimo teisę į įmonę, t.y. kreditorius turi turėti teisę gauti pinigų, prekių ar paslaugų, kurios gali būti įvertintos pinigais“⁴². Tai galima pagrįsti tuo, kad kreditorių reikalavimai yra tenkinami iš bankrutuojančios įmonės turto masės, todėl logiška, kad neturtinio pobūdžio reikalavimai, jei jie negali būti įvertinti pinigine išraiška, neturėtų būti tenkinami. Kaip pavyzdį galima pateikti asmenų reikalavimus paneigti tikrovės neatitinkančią informaciją⁴³, paneigti duomenis, žeminančius asmens garbę ir orumą ir pan. Tokie asmenys negali būti pripažinti bankrutuojančios įmonės kreditoriais.

Kreditorius, turintis neturtinio pobūdžio reikalavimo teisę bankrutuojančios įmonės atžvilgiu, kuri gali būti įvertinta pinigais, remdamasis sąžiningumo, protingumo principais, turėtų įvertinti savo reikalavimo teisę piniginiu atžvilgiu ir teikti kreditorinį reikalavimą tvirtinti. Tuo atveju, jei bankroto administratoriui toks įvertinimas neatrodo adekvatus reikalavimo teisei, šis, naudodamasis LR ĮBĮ jam suteikta teise, gali ginčyti tokio kreditoriaus reikalavimą. Šitaip ginami bankrutuojančios įmonės interesai, ir užkertamas kelias asmeniui piktnaudžiauti savo teise, t.y. pasipelnyti iš bankrutuojančios įmonės turto. Kartu taip apsaugomi kitų kreditorių interesai, nes patvirtinus neadekvatų reikalavimą, kiti kreditoriai gali nuo to nukentėti, nes į bendrą kreditorių sąrašą bus įtrauktas asmuo su didesniu, nei priklauso reikalavimu.

Bankroto teisės literatūroje yra išskiriama keletas kreditorių klasifikacijų. Pagal kreditoriaus reikalavimo bankrutuojančiai įmonei tenkinimo eiliškumą – a) privilegijuoti kreditoriai (t.y. i. Kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami ne eilės tvarka (įkeitimu, hipoteka

⁴⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁴¹ LR CK 6.1 str. analizė kreditorių leidžia apibūdinti kaip asmenį, kurio naudai skolininkas privalo atlikti tam tikrą veiksmą arba susilaikyti nuo tam tikro veiksmo.

⁴² Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis:vadovėlis. Vilnius:Justitia, 2009. P. 233

⁴³ Ten pat.

užtikrintų reikalavimų, finansinio užstato turėtojai), ii. Kreditoriai, kurių reikalavimai tenkintini pirmąja eile; iii. Kreditoriai, kurių reikalavimai tenkintini antrąja eile) ir b) įprasti kreditoriai, kurių reikalavimai tenkintini trečiaja eile⁴⁴. Pagal turta, iš kurio tenkinami kreditorių reikalavimai bankroto procese gali būti skiriami: a) kreditoriai, turintys daiktinę prievolių įvykdymo užtikrinimo teisę į konkretų įmonės turta; b) kreditoriai, kurių reikalavimai tenkinami laikantis Įmonių bankroto įstatymo nustatytos tvarkos (etapų, eilių) ir lygiateisiškumo principo iš viso bankrutuojančios įmonės kreditoriams paskirstytino turto⁴⁵.

Kreditorius, prievolės pagrindu įgydamas reikalavimo teisę skolininkui, taip pat įgyja teisę naudotis įstatymo suteikiama jo reikalavimo teisės apsauga ir gynimo būdais⁴⁶. Kaip vienas iš kreditorių teisių apsaugos būdu LR CK yra numatyti specialūs pagrindai, kuriais kreditorius gali ginti savo pažeistas teises bei interesus⁴⁷.

LR ĮBĮ normose nerasime tiesioginės nuorodos dėl kreditorių teisės pareikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių negaliojimo, tačiau tokia teisė išplaukia iš mūsų jau minėtų LR CK numatytų specialių kreditoriaus teisių gynimo būdų bei analizuojant bendrųjų sandorio negaliojimo pagrindų taikymo specifiką. Taigi, kreditorius, manydamas, kad jo teisės yra pažeidžiamos, gali naudotis ne tik LR ĮBĮ jam suteiktomis teisėmis, bet ir kitomis, tam neprieštaraujančiomis teisinėmis priemonėmis, siekiant apginti pažeistas teises. Teisė ginčyti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius yra viena iš individualių kreditoriaus teisių (kartu šia suteikta teise gali naudotis ir grupė kreditorių), o tai kartu reiškia, kad šalia bankroto administratoriaus, kaip subjekto, galinčio ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, atsiduria ir kreditorius. Tai, kad bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas ne vien tik bankroto administratoriaus teisė (ir pareiga), pabrėžiama ir teismų praktikoje: „<...> bankrutuojančios bendrovės sandorių teisėtumo klausimas tiesiogiai siejasi su kreditorių teise į nuosavybę, su jų galimybe patenkinti savo reikalavimus. Dėl šio, teisėjų kolegijos nuomone, teisės kreiptis į teismą bankrutuojančios bendrovės sandorių nuginčijimo pripažinimas tik administratoriui negali visais atvejais pačiam kreditoriui ginti savo turtinius interesus teisme“⁴⁸. Čia būtina pabrėžti, kad kreditoriaus teisė reikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais, nepriklauso nuo bankroto administratoriaus veiksmų, t.y. kreditorius gali reikšti ieškinį ne tik tuomet, kai bankroto administratorius savo iniciatyva neginčija kreditoriaus nuomone ydingo sandorio, kuris pažeidė kreditoriaus teises.

⁴⁴ Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 242.

⁴⁵ Ten pat. P. 244.

⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

⁴⁷ LR CK 6.66 str – actio Pauliana, LR CK 6.68 str – netiesioginis ieškinys, LR CK 6.69 str – sulaikymo teisė.

⁴⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas c.b. BUAB „Nordfarma“ kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“, Nr. 2A-329/2006, kat. 35.6.2; 93.2.4; 21.4.1.1; 21.4.1.3.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta aukščiau, matome, kad bankrutuojančios įmonės kreditorius – antrasis subjektas, galintis reikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais. Uždraudimas bankrutuojančios įmonės kreditoriui reikšti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, neatitiktų ne tik bankroto proceso tikslų, bet ir pažeistų civilinės teisės, civilinio proceso teisės principus.

Tiesa, nors kreditoriai turi teisę savarankiškai ginčyti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, reikia pripažinti, kad tam tikrais atvejais kreditoriai turi per mažai informacijos apie sudarytus sandorius per 36 mėnesių laikotarpį. Norint teikti reikalavimą teismui dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu, reikalinga ne tik šio sandorio duomenys, tačiau ir daugybė kitos informacijos, įrodymų ir pan. LR ĮBĮ pakeitimo įstatymo projekte⁴⁹ yra numatyta bankroto administratoriaus pareiga pateikti kreditoriams informaciją apie bankrutuojančios įmonės „reikšmingus sandorius, sudarytus per paskutinius 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo, nurodant jų sudarymo datą, šalį, pobūdį“⁵⁰. Nustačius tokį įpareigojimą bankroto administratoriui, kreditoriai turėtų galimybę susipažinti su reikšmingais sandoriais. Taigi, bankroto administratoriui netinkamai atliekant sandorių patikrinimo ir ginčijimo funkciją, kreditoriai galėtų efektyviau ginti savo teises patys, pareikšdami ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, nes turėtų išankstinės informacijos apie įmonės sudarytus reikšmingus sandorius. Autoriaus nuomone, tokio pasiūlymo įteisinimas įstatymo lygmeniu suteiktų didesnio konkretumo kreditoriams, kartu taip būtų pasiektas didesnis efektyvumas ginčijant sandorius, taigi, ir ginant pažeistas kreditorių teises.

Reikia pastebėti dar vieną, autoriaus nuomone, svarbią problemą, kylančią kreditoriams ginčijant bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius. Analizuojant teismų praktiką matyti, kad kreditoriai savarankiškai reiškia reikalavimus dėl bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių pripažinimo negaliojančiais pakankamai retai. Autoriaus nuomone, toks kreditorių pasyvumas ginant savo teises gali būti paaiškinamas per finansinių lėšų prizmę. Kreditoriui, savarankiškai ginčijant bankrutuojančios įmonės sandorius, neretai tenka kreiptis į kvalifikuotus teisininkus dėl ieškinio suruošimo, kitų dokumentų parengimo, atstovavimo teisme, o tai sau gali leisti ne kiekvienas kreditorius.

---

⁴⁹ LR ĮBĮ 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 26, 33, 36 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 11¹ straipsniu ir trečiuoju¹ skirsniu įstatymo projektas Nr. XIP-1516 (2). Pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

⁵⁰ Ten pat. 7 str. 4 p.

2.3. Kiti asmenys, susiję su bankrutuojančia įmone

Aptarus bankroto administratoriaus ir kreditorių galimybes ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, reikia atsakyti į klausimą, ar tik šie aukščiau aptarti asmenys tokią galimybę turi. Žinant, kad juridinio asmens veikloje dalyvauja daugybė asmenų, t.y. tiek aukščiausieji valdymo organai, tiek vadovas, autoriaus nuomone, vertėtų aptarti bankrutuojančios įmonės aukščiausiojo valdymo organo, t.y. akcininko, galimybę ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius.

LR ABĮ 3 str. yra nurodyta, kad akcininkai yra fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi įsigiję bendrovės akcijų. LR ABĮ 14 str. yra nurodyta, jog akcininkų teises ir pareigas nustato šis ir kiti įstatymai, taip pat bendrovės įstatatai. Šiame įstatyme nustatytos akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų nustatytais atvejais. LR ABĮ 15 str. 6 d. yra nurodyta įmonės akcininko turtinė teisė gauti likviduojamos bendrovės turto dalį. Įmonei iškėlus bankroto bylą, akcininko nuosavybės teisės į įmonės akcijas nepasibaigia. Nepaisant to, akcininko teisė į juridinio asmens turtą nustatyta ir LR CK 2.45 str. Todėl bankrutuojančios įmonės akcininkas, nors ir turėdamas visai mažai teisių bankroto procese, teisę reikšti ieškinį dėl bankrutuojančios įmonės sandorio pripažinimo negaliojančiu, vis dėlto, išsaugo. Tokią poziciją galima rasti ir teismų praktikoje. Čia verta paminėti Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėtą bylą, kurioje ieškovė bankrutuojančios įmonės akcininkė D. G. apeliacine tvarka apskundė Vilniaus apygardos teismo nutartį, kuria buvo atmestas ieškovės ieškinys dėl bankrutuojančios įmonės sandorio pripažinimo negaliojančiu. Vilniaus apygardos teismas 2009 m. lapkričio 6 d. sprendimu ieškinį atmetė. Teismas nurodė, kad „Lietuvos Respublikos Įmonių bankroto įstatymas (toliau – ĮBĮ) apriboja akcininkų teises bankroto procese (t. y. įmonėse, kurių teisinės formos statusas yra bankrutuojanti arba bankrutavusi), nustatydamas šias teises: akcininkas turi teisę gauti bankrutuojančios įmonės kreditorių susirinkimo nustatyta tvarka informaciją apie įmonės bankroto eigą ir jos pripažinimą likviduojama, dalyvauti kreditorių susirinkimuose be balsavimo teisės, atitinkamais atvejais išreikšti sutikimą dėl taikos sutarties bankroto proceso metu sudarymo, gauti turtą, likusį atsiskaičius su bankrutuojančios įmonės kreditoriais (11 str. 3d. 15p., 18p., 22 str. 6d., 23 str. 11p., 29 str. 2d., 31 str. 6p., 32 str. 2d.) <...>. ĮBĮ konkrečiai ir nedviprasmiškai nurodžius, kas turi teisę kreiptis į teismą bankrutuojančios ar bankrutavusios bendrovės interesais, yra pagrindas tvirtinti, jog Akcinių bendrovių įstatyme numatyta akcininkų teisė kreiptis į teismą yra apribota bankroto procesą reguliuojančio įstatymo nuostatomis, nes ši funkcija ir pareiga yra nustatyta administratoriui ir/ar kreditorių susirinkimui. Teismas

konstatavo, kad ieškovė neturi reikalavimo teisės⁵¹. Lietuvos apeliacinis teismas su tokia Vilniaus apygardos teismo pozicija nesutiko, nurodydamas, kad „Įmonių bankroto įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad kitų įstatymų nuostatos, reglamentuojančios įmonių veiklą, taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šio įstatymo nuostatomis. Pagal Akcinių bendrovių įstatymo 14 straipsnio 1 dalį akcininkų teises ir pareigas nustato Akcinių bendrovių įstatymas, kiti įstatymai, taip pat bendrovės įstatai. Minėtoje įstatymo normoje taip pat numatyta, kad ABĮ ir kitų įstatymų nustatytos akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. Pagal išdėstytos įstatymo normos nuostatą, kad šio ir kitų įstatymų nustatytos akcininkų turtinės ir neturtinės teisės negali būti apribotos, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus, akcininko teisė reikšti ABĮ 16 straipsnio 1 dalies 5 punkte numatytus ieškinius gali būti paneigta tik įstatymu ir tik jame aiškiai suformuluotu tokiu apribojimu. Tačiau tokio apribojimo Įmonių bankroto įstatyme nėra⁵²“.

Reikia pripažinti, kad bankrutuojančios įmonės akcininkas turi materialinį interesą bankroto byloje, nes išlieka galimybė, kad atsiskaičius su įmonės kreditoriais ir likus turto, šis bus padalintas įmonės akcininkams, atsižvelgiant į jų turimų akcijų skaičių. Tokia pozicija išreikšta ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje, patvirtinant, kad „bankrutuojančios bendrovės akcininkas turi materialinį interesą, kai įmonei iškelta bankroto byla, nes įmonės likvidavimo atveju jis gali gauti dalį likviduojamos įmonės turto (IBĮ 31 str. 6 p.). Šis materialinis interesas leidžia akcininkui imtis teisinio veiksmo, kuriuo siekiama įmonės bankroto proceso metu išsaugoti jos turtą⁵³. Kartu čia vertėtų pabrėžti ir tai, jog aukščiausiasis valdymo organas iš tiesų turi materialinį interesą bankroto byloje, nes investuodamas į įmonės akcijas, jis tikisi gauti iš įmonės pelno sau dividendų pavidalu. Kaip teisingai paminėjo Lietuvos apeliacinis teismas, „uždraudimas bankrutuojančios įmonės akcininkui pasinaudoti teise reikšti ieškinį dėl bendrovės tikslams prieštaraujančių sandorių pripažinimo negaliojančiais, ypač tuo atveju, kai ieškinio nereikia įmonės administratorius, ne tik neatitiktų šio instituto esmės ir paskirties, bet ir pažeistų akcininko turtinius interesus, nes sumažėtų jo teisių ir teisėtų interesų gynimo galimybės. Kitoks įstatyminio reglamentavimo aiškinimas neatitiktų ir CK 1.5 straipsnio 4 dalyje nustatytos teismo pareigos aiškinti ir taikyti įstatymus vadovaujantis teisingumo ir protingumo principais⁵⁴“. Būtent šiuo aspektu atskleidžiamas sandorių negaliojimo instituto tikslo – teisėtumo apsaugojimo civiliniuose teisiniuose santykiuose – įgyvendinimas ir bankroto procese.

⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. nutartis c.b. *G.D. v. AB DnB Nord bankas*, Nr. 2A-423/2010, kat. 126.8 (S)

⁵² Ten pat.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis, c.b. *E. D. B. v. V. B.*, Nr. 3K-3-514/2009, kat. 126.8 (S)

⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. nutartis c.b. *G.D. v. AB DnB Nord bankas*, Nr. 2A-423/2010, kat. 126.8 (S)

Taigi, galima išvada, kad bankrutuojančios įmonės aukščiausiam valdymo organui taip pat suteikta teisė ginčyti bankrutuojančios įmonės sandorius savarankiškai, t.y. ne tik tuomet, kai tokio veiksmo nesiima bankroto administratorius.

Apibendrinant šį skyrių būtų galima pasakyti, kad pagrindiniai subjektai, turintys teisę reikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais, yra bankroto administratorius, kuriam įstatyme numatyta tiek teisė, tiek pareiga, bei įmonės kreditoriai, kuriems teisė ginti savo pažeistas teises yra numatyta LR CK Šeštosios knygos IV dalyje bei tam tikrais atvejais išlieka teisė reikšti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais. Bankrutuojančios įmonės akcininkai, kaip įsitikinome, taip pat tokią teisę turi, tačiau, atsižvelgiant į teismų praktikos šiuo klausimu negausumą, galima išvada, kad akcininkai tokia teise naudojami labai retai.

3. BANKRUTUOJANČIOS ĮMONĖS SANDORIŲ GINČIJIMO PAGRINDAI

Įmonė, vykdydama kasdieninę veiklą, sudaro gausybę sandorių su kitais asmenimis, pradedant nuomos, nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutartimis, baigiant vienašaliais sandoriais, pvz. įskaitymu. Visgi, ne visi sudaryti sandoriai bus laikomi ydingi, net jei įmonė po kurio laiko nuo jų sudarymo tapo nemoki. Nepaisant to, sandorius gali sudaryti ir jau bankrutuojanti įmonė. Negalima atmesti galimybės, kad ir bankrutuojančios įmonės vardu sudaryti sandoriai gali būti prieštaraujantys įmonės veiklos tikslams. Taigi, ginčijami gali būti ir sandoriai, sudaryti prieš įmonei iškeliant bankroto bylą, ir sandoriai, sudaryti įmonei jau esant bankrutuojančiai. Norint reikšti ieškinį reikalinga, kad sudaryti sandoriai atitiktų LR ĮBĮ numatytus požymius, kuriems esant gali būti teikiami ieškiniai dėl jų pripažinimo negaliojančiais arba tokie sandoriai galėtų būti pripažinti niekiniais.

Kaip jau minėjome, LR ĮBĮ nėra nustatyti specialūs bankrutuojančios įmonės sandorių negaliojimo pagrindai, įstatyme nurodyti tik požymiai, t.y. priešingumas įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjimas turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais⁵⁵, kuriems esant sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu. Teikiant ieškinį dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, nėra galima remtis šių požymių buvimu, kaip pagrindu, siekiant tokius sandorius nugincyti, kadangi minėta norma nėra materialinė teisės norma, todėl, bet kuriuo atveju, reikia atskirai nurodyti materialinį pagrindą, kuriuo sandoris gali būti pripažįstamas negaliojančiu.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „požymiai, kuriems esant administratorius turėtų reikšti ieškinį dėl bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių ginčijimo (priešingumas įmonės tikslams ir sandorio įtaka negalėjimui atsiskaityti su kreditoriais) dažnai egzistuoja kartu: negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais yra tokio sandorio padariniai: sumažėja skolininko turto vertė, išauga jo išpareigojimai, apsunkinamas jų vykdymas; tokie nuostolingi sandoriai paprastai būna priešingi ir pagrindiniam įmonės tikslui siekti pelno. Tarp sandorio ir negalėjimo atsiskaityti turi būti priežastinis ryšys, t. y. kad nesudarius sandorio skolininkas turėtų daugiau galimybių atsiskaityti su kreditoriais, nei sudarius sandorį. Vertinant tokio sandorio sudarymo įtaką negalėjimui atsiskaityti su kreditoriais reikėtų atsižvelgti į sandorio poveikį kreditorių visumai, o ne konkrečiam kreditoriui ar kreditorių grupei”⁵⁶. Iš tiesų, sudarius veiklos tikslams prieštaraujančius sandorius, iš jų negaunama tokios naudos, kuri paprastai būtų gaunama, jei sandoriai būtų sudaromi esant normaliai verslo praktikai, nepažeidžiant savo veiklos tikslų. Tokie sandoriai paprastai būna ydingi, todėl natūralu, kad iš tokio sandorio sudarymo dažnai kylanti pasekmė yra negalėjimas atsiskaityti su kreditoriais. „Tik sandoriai,

⁵⁵ LR ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p.;

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis c.b. BUAB „Tradicija“ v. UAB „Serneta“, Nr. 3K-3-402/2010, kat. 21.1; 21.4.1.1; 126.3 (S).

kuriais nuostolingai parduodamos įmonės prekės, paslaugos ar įmonė nepagrįstai atsisako kreditorinių reikalavimų, ar sudaromi kiti piniginiai sandoriai, kurių pagrindu įmonė nepagrįstai praranda turtą arba negauna pajamų, gali turėti įtakos tam, kad įmonė negalėtų atsiskaityti su kreditoriais⁵⁷.

Kiekvienos valstybės teisinėje sistemoje yra numatyti tam tikri pagrindai, kuriuos įrodžius sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu. Žinant, kad Lietuvos Respublikos bankroto procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra numatyti specialūs bankrutuojančios įmonės sandorių negaliojimo pagrindai, vadinasi, tokios įmonės sandorius galima ginčyti bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, numatytais LR CK Pirmosios knygos IV skyriuje bei specialiasiais sandorių negaliojimo pagrindais. Vokietijos bankroto įstatyme⁵⁸, atvirkščiai nei LR ĮBĮ, yra numatyta gausybė atvejų, kuriems esant bankroto administratorius gali ginčyti sandorius. Vokietijoje yra skiriamos kelios sandorių grupės, dėl kurių yra galimi ieškiniai dėl jų pripažinimo negaliojančiais. Tai sandoriai, kuriais skolininkas perleidęs turtą negavo iš jų tokios naudos, kurią turėjo gauti (angl. *fraudulent conveyances*⁵⁹) ir sandoriai, kuriais vienam kreditoriui buvo suteikta daugiau teisių ar saugumo užtikrinimo priemonių, nei kitiems (angl. *preference*⁶⁰).

Vokietijos bankroto įstatymas numato galimybes užginčyti abiejų šių grupių sandorius, tačiau tam keliami skirtingi reikalavimai. Pvz. sandoris, sudarytas siekiant užtikrinti didesnę saugumą ar palengvinti kreditoriaus reikalavimų tenkinimą gali būti nuginčytas, jei jis buvo sudarytas per paskutinius trejus mėnesius iki bankroto bylos iškėlimo, jei skolininkas buvo nemokus šio sandorio sudarymo dieną ir jei kreditorius žinojo apie skolininko nemokumą arba jei toks sandoris buvo sudarytas po bankroto bylos iškėlimo ir jei kreditorius žinojo apie skolininko nemokumą sandorio sudarymo dieną ar apie tai, kad skolininkui yra iškelta bankroto byla⁶¹. Toks sandoris gali būti nuginčytas, jei skolininkas negali atsiskaityti su kitais kreditoriais sandorio sudarymo metu ir kreditoriui, kurio naudai buvo sudarytas toks sandoris, apie tai yra žinoma⁶².

Vokietijos bankroto įstatyme taip pat numatyta galimybė ginčyti už nepagrįstai per mažą kainą sudarytus sandorius (angl. *undervalue*). Šie sandoriai iš esmės panašūs į sandorius,

---

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c.b. *BUAB „Aukštaitijos statyba“ v. AB bankas „Hansa-LTB“, UAB „Gamatonas“, UAB „Metalo ženklai“, AB „Rameksta“*, Nr. 3K-3-917/2003, kat. 15.2; 15.2.1.1; 15.2.2.1; 18.1; 27.5.1; 31.6.1.

⁵⁸ Germany Insolvency Statute. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-02)

⁵⁹ A dictionary of law. Fifth edition. Edited by E.A. Martin. Oxford: University Press, 2002. P.211.

⁶⁰ Ibid. P.375.

⁶¹ Germany Insolvency Statute. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-02)

⁶² Boraine A. Comparative Notes on the Operation of Some Avoidance Provisions in a Cross-Border Context. [http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative\(2009\).pdf](http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative(2009).pdf) (prisijungimo laikas 2011-03-22)

kuriais skolininkas perleidęs turtą negavo iš jų tokios naudos, kurią turėjo gauti, tačiau pirmieji gali būti nuginčyti, jei jie įsigaliojo vėliau, nei keturi metai iki bankroto bylos iškėlimo⁶³.

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, kaip jau minėta, sandoriai ginčijami bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, bet šalia jų, esti ir specialūs sandorių negaliojimo pagrindai, numatyti LR CK Šeštosios knygos IV skyriuje, skirti kreditorių interesų gynimui – *actio Pauliana*⁶⁴ ir netiesioginis ieškinys⁶⁵.

3.1. Bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai

Kaip jau minėta, bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai nurodyti LR CK Pirmojoje knygoje. Šiame darbe plačiau nagrinėjami bus šie sandorių negaliojimo pagrindai – LR CK 1.80 str. numatytas sandorio negaliojimas dėl jo prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms, LR CK 1.81 str. numatytas sandorio negaliojimas dėl prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei ir LR CK 1.82 str. numatytas pagrindas – prieštaravimas juridinio asmens teisnumui. Būtent šie bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai yra dažniausiai pasitaikantys teismų praktikoje, todėl, autoriaus nuomone, būtina tiksliai išsiaiškinti šių negaliojimo pagrindų taikymą siekiant pripažinti bankrutuojančios įmonės sandorius negaliojančiais. Nepaisant to, nustačius, kad esama bendrųjų sandorių negaliojimo pagrindų, jis laikomas niekiniu ir netikrinama ar jo sudarymas nepažeidė kreditorių interesų⁶⁶. Kiekvieną iš aukščiau paminėtų pagrindų aptarsime šiek tiek plačiau.

3.1.1. Sandorio, prieštaraujančio imperatyvioms įstatymo normoms, ginčijimas

LR CK 1.80 str. yra numatyta, kad sandoris, prieštaraujantis imperatyvioms įstatymo normoms, yra niekinis ir negalioja. Norint tinkamai suvokti bei gebėti taikyti šią teisės normą, būtina išsiaiškinti sąvokos „imperatyvi įstatymo norma“ reikšmę. Įstatymų leidėjas teisės aktuose šios sąvokos neaiškina, tačiau tokią spragą užpildo tiek teisės doktrina, tiek teismų praktika. Teisės literatūroje nurodoma, kad imperatyvios teisės normos yra tokios normos, kurios yra privalomos ir jų savo valia sandorio subjektai negali keisti⁶⁷. Tokia pozicija palaikoma ir teismų praktikoje, nurodant, kad “asmenų laisvė sandoriais (sutartimis) nustatyti tarpusavio

---

⁶³ Boraine A. Comparative Notes on the Operation of Some Avoidance Provisions in a Cross-Border Context. [http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative\(2009\).pdf](http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative(2009).pdf) (prisijungimo laikas 2011-03-22)

⁶⁴ LR CK 6.66 str.;

⁶⁵ LR CK 6.68 str.;

⁶⁶ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis:vadovėlis. Vilnius:Justitia, 2011. P. 179

⁶⁷ Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės//Juristas. 2005, Nr. 4, P. 4;

įsipareigojimus nėra absoliuti, nes sutarties šalių valios autonomija yra ribojama imperatyviųjų teisės normų, kurių galiojimo ir taikymo šalys savo susitarimu negali pakeisti, apriboti ar panaikinti⁶⁸. Imperatyvios įstatymo normos būdingos konstitucinės, administracinės, finansų ir baudžiamosios teisės šakoms⁶⁹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „imperatyviosios teisės normos nustatomos siekiant apsaugoti visos visuomenės interesus, viešąją tvarką⁷⁰. Taigi, matome, kad nors civilinėje teisėje vyrauja dispozityvumo principas, įstatymų leidėjas tam tikras nuostatas nustatė imperatyviai, todėl šalys tarpusavio susitarimu šių nuostatų negali pakeisti, o privalo jų laikytis. Kaip teigia LR CK komentatoriai, „pripažįstami negaliojančiais sandoriai, kurie pažeidžia ne tik imperatyvias Lietuvos teisės normas, bet ir imperatyvias tarptautinių sutarčių, galiojančių Lietuvos Respublikoje, nuostatas“⁷¹.

Tai galima paaiškinti tuo, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis, todėl logiška, kad niekiniai bus ir tokie sandoriai, kurie prieštarauja imperatyvių tarptautinių sutarčių, galiojančių Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje, nuostatomis. Imperatyvios įstatymo normos gali būti atpažįstamos keliais būdais: kuomet tai tiesiogiai nurodoma pačioje įstatymo normoje arba kuomet normose yra išreiškiami tam tikri draudimai. Kaip nurodė Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, „CK 1.80 straipsnio 1 dalyje įtvirtintam sandorių negaliojimo pagrindui taikyti reikia nustatyti tokias sąlygas: pirma, kad teisės norma, kuriai, atsakovo teigimu, prieštarauja sandoris, yra imperatyvi; antra, kad ginčo sandoris pažeidžia nurodytoje normoje įtvirtintą imperatyvą ir kad šio pažeidimo padarinys tikrai yra sandorio negaliojimas. Nustatant, teisės norma yra imperatyvi ar ne, svarbus lingvistinis normos aiškinimas – jeigu vartojami žodžiai „draudžiama“, „neturi teisės“, „privalo būti“ ir pan., tai darytina išvada, kad teisės norma yra imperatyvi. Jeigu teisės normoje nėra aiškiai išreikšto imperatyvo, sprendžiant dėl normos imperatyvumo, vadovaujamosi civilinės teisės normų aiškinimo principais: atsižvelgiama į tam tikros teisės normos tikslus ir uždavinius, objektą ir interesą, kurį ta teisės norma gina, taip pat tos teisės normos sisteminius ryšius su kitomis normomis ir t. t. (CK 1.9 straipsnis). Nustačius, kad tam tikra teisės norma yra imperatyvi, reikia išsiaiškinti, ar konkretus sandoris sudarytas pažeidžiant šioje normoje įtvirtintą įsakmų reikalavimą arba draudimą ir ar šio pažeidimas lemia būtent sandorio negaliojimą⁷².

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 15 d. nutartis c. b. R. K. L. v. V. G. ir V. S., Nr. 3K-3-265/2009, kat. 21.4.1.1; 24.1; 24.4; 24.5; 35.3.6; 35.4; 35.5; 123.6; 123.10.;

⁶⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos//V.Mikelėnas, A.Vileita, A.Timinskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 181;

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 26 d. nutartis c. b. D. S. *Levickaitė v. V. Gubanovas ir kt.*, Nr. 3K-3-60/2004, kategorija 15.2.2.6; 41;

⁷¹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos//V.Mikelėnas, A.Vileita, A.Timinskas. Vilnius: Justitia, 2001. P.180-181;

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. D. K. v. A. K., bylos Nr. 3K-3-432/2008, kat. 21.4.1.1; 45.6 (S); LAT CBS teisėjų kolegijos nutartis c. b. *Lietuvos techninio sporto draugija v. UAB „Pas Ažuola“*, Nr. 3K-3-449/2008, kat. 21.4.1.1; 21.6; 51;

Bet kuriuo atveju, reiktų sistemiškai, neatskiriamai nuo kitų LR CK nuostatų, analizuoti normą, jos tikslus bei uždavinius. Normos tikslų svarba pripažįstama ir teismų praktikoje: „normų imperatyvumas priklauso ne nuo to, kokiais žodžiais ji formuluojama, o nuo to, koks yra normų ar paties įstatymo tikslas^{73c}“. Tik tokiu atveju pavyks sėkmingai nustatyti ar norma yra imperatyvi. Tai padaryti svarbu, nes įstatymo normai nesant imperatyviai, sandoris, pažeidžiantis tokią normą, bus negalės būti pripažintas niekiniu, remiantis šiuo pagrindu.

Būtina paminėti, kad ginčijant bankrutuojančios įmonės sandorius šiuo pagrindu, nereikės įrodinėti sandorio priešiško kreditorių teisėms. Toks sandoris savaime bus laikomas niekiniu ir jį pripažinus negaliojančiu bus taikomos sandorių negaliojimo pasekmės, t.y. restitucija. Tačiau būtina nurodyti, kad ginčijant bankrutuojančios įmonės sandorį šiuo pagrindu reikės įrodyti, kad įstatymo norma yra imperatyvi, kad ginčijamas sandoris pažeidžia nurodytoje normoje įtvirtintą imperatyvą ir, kad šio pažeidimo padarinys tikrai yra sandorio negaliojimas. Įrodžius šias sąlygas, bankrutuojančios įmonės sandoris bus pripažintas negaliojančiu. Čia būtina paminėti, kad reikšdamas ieškinį dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu šiuo pagrindu, sandorį ginčijantis asmuo turi nurodyti konkrečią įstatymo normą, kurią toks sandoris pažeidžia.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo⁷⁴ (toliau – LR CK PĮĮ) 9 str. yra įtvirtintas kodekso normų dėl sandorių negaliojimo taikymas. Iš šio straipsnio formuluotės matyti, kad LR CK 1.80 str. normos dėl sandorių negaliojimo taikomos tiems sandoriams, kurie sudaromi įsigaliojus naujam LR CK., t.y. sudaryti po 2001 m. liepos 1 d.⁷⁵.

3.1.2. Sandorio, prieštaraujančio viešajai tvarkai ar gerai moralei, ginčijimas

LR CK 1.81 str. 1 d. yra įtvirtinta taisyklė, kad viešajai tvarkai ar gerai moralei prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja. Norint tinkamai suvokti šią normą, vėlgi, būtina išsiaiškinti sąvokas „viešojo tvarka“ ir „gera moralė“, nes netinkamai jas suvokus, sandorių ginčijimas, remiantis šia norma, gali būti betikslis. Šių sąvokų paaiškinimo LR CK nėra. Jų neaiškina ir kiti Lietuvos Respublikos teisės aktai, todėl atsakymo reikia ieškoti teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Tiesa, čia reikia pabrėžti, kad dažnai sąvoka „moralė“ vartojama be būdvardžio „gera“, o tai paaiškinama tuo, kad moralė per se, negali būti bloga. Bandant

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. *Lietuvos tekstilės institutas v. Lietuvos kariuomenė ir AB „Skalmantas“*, Nr. 3K-3-1117/2003, kategorija 40.4.

⁷⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262

⁷⁵ LR CK PĮĮ 2 str. - Civilinis kodeksas įsigalioja nuo 2001 m. liepos 1 d., išskyrus tas Kodekso normas, kurioms šis įstatymas nustato kitus įsigaliojimo terminus.

išsiaiškinti „geros moralės“ sampratą, sąvokos „gera moralė“ ir „moralė“ bus vartojami kaip sinonimai šio darbo kontekste.

Prof. A. Vaišvila moralę yra apibūdina kaip „vidinį žmogaus įsitikinimą gerbti kito asmens interesus (teises) ir kartu savanorišką tokios pagarbos reiškimą“⁷⁶. Prof. V. Mikelėnas nurodo, kad moralė, tai „visuma idėjų, pažiūrų, principų, maksimų, lemiančių žmogaus elgesį visuomenėje“⁷⁷. Geros moralės kriterijus yra kultūringo, teisingo žmogaus minimalus gėrio, blogio, teisingumo, pareigos, padarumo suvokimas⁷⁸. Visgi, sąvoka „gera moralė“ yra kintanti ir tai, kas šiandien yra laikoma moralu, ankstesniais amžiais galėjo nepatekti į geros moralės sampratą. Todėl aiškinantis, ar tam tikra situacija, poelgis ar sandoris atitinka pripažįstamus moralės kriterijus, teismas, turi interpretuoti šią sąvoką remdamasis objektyvumo, sąžiningumo, protingumo bei teisingumo principais. Kaip teisingai nurodo prof. A. Vaišvila, „moraliu laikomas toks elgesys, kuris yra naudingas ne tik konkrečiam asmeniui, bet ir visuomenei, ne tik konkrečiai tautai, bet ir žmonijai“⁷⁹.

Viešosios tvarkos sampratą aiškino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2000 m. gruodžio 21 d. apžvalgoje, nurodydamas, kad „sąvoka „viešoji tvarka“ dažniausiai suprantama kaip valstybės imperatyvių teisės normų visuma“⁸⁰. Kaip nurodo civilinės teisės vadovėlio⁸¹ autoriai, „„Viešoji tvarka“ apima pagrindinius principus, kuriais grindžiama valstybės teisinė sistema. Šie principai įtvirtinti ir Lietuvos Respublikos Konstitucijoje bei ratifikuotose tarptautinėse sutartyse (pavyzdžiui, teisė laisvai pasirinkti darbą, asmens laisvės ir neliečiamybės, jo asmeninio ir šeimos gyvenimo pagarbos ir kt.), ir Europos Sąjungos teisės aktuose (pavyzdžiui, Europos Sąjungos sutartyje garantuotas laisvas prekių, paslaugų ir asmenų judėjimas, rinkos konkurencijos gynimas ir kt.)”.

Visgi, reikia pridurti, kad nors šios sąvokos nėra tapačios, tačiau tarpusavyje labai glaudžiai susijusios. Juk sandoris, prieštaraujantis viešajai tvarkai, kartu prieštarauja ir gerai moralei, nes visuomenėje yra įsitvirtinęs teisinės sistemos, žmogaus teisių gerbimo elgesio standartas, vadinasi, pažeidžiant teisinės valstybės principus, pažeidžiama ir moralė. Nepaisant to, nustatant ar sandoris pažeidžia viešąją tvarką ar gerą morale, būtina įvertinti kokie padariniai gali kilti ne tik atskiriems asmenims, bet ir visuomenei, valstybei.

⁷⁶ Vaišvila A. Teisės teorija:vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P. 256.

⁷⁷ Mikelėnas V. Prievolių teisė, I dalis, serija: naujasis civilinis kodeksas, II tomas. Vilnius: Justitia, 2002. P. 23,

⁷⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos//V.Mikelėnas, A.Vileita, A.Timinskas. Vilnius: Justitia, 2001. P. 185

⁷⁹ Vaišvila A. Teisės teorija:vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004. P. 256.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga Nr. A2-14, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato, 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28.

⁸¹ Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P. 350.

Teisės doktrinoje nurodomas sąrašas atvejų, kuomet yra pažeidžiama viešoji tvarka ar gera moralė, tačiau šis sąrašas nėra baigtinis. Tai visiškai suprantama, nes abi sąvokos yra vertinamojo pobūdžio, kintamos, todėl nustatyti baigtinį sąrašą būtų ne tik kad nelogiška, tačiau ir neįmanoma. Kaip sandorių negaliojimo dėl jų prieštaravimo viešajai tvarkai ar gerai moralei pavyzdžiai teisės doktrinoje⁸² nurodomi - susitarimas su valdininku dėl užmokesčio už tam tikrą darbą, kuris yra šio asmens pareiga, atlyginimas už neteisėtus veiksmus, pavyzdžiui, nusikaltimo padarymą, sutartys, kuriomis siekiama išvengti mokesčių mokėjimo, ir pan.

Akivaizdu, kad juridinis asmuo taip pat gali sudaryti panašaus pobūdžio sandorius. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtą bylą⁸³, kurioje ieškovas Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija ginčijo atsakovų A. T. ir V.R. individualios įmonės sudarytą sandorį. Ieškovė Utenos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija nurodė, kad 1999 m. vasario 5 d. UAB "Gavista" vienintelis akcininkas atsakovas A.T. sprendimu Nr. 2 nutarė padidinti bendrovės įstatinį kapitalą papildomais piniginais įnašais, išleidžiant 900 naujų 100 Lt nominalios vertės vardinių paprastųjų akcijų, kurias įsigijo pats A.T.. 1999 m. vasario 9 d. A.T. pardavė, o atsakovas V.R. individuali įmonė įsigijo lengvąjį automobilį Mazda 626, pagamintą 1993 m., už 90 000 Lt. 1999 m. vasario 10 d. A.T. apmokėjo už akcijas 90 000 Lt. 2001 m. sausio 17 d. deklaracijoje A.T. nurodė, kad jis bendrovės akcijas įsigijo už 90 000 Lt, gautų iš V.R. individualios įmonės, pardavus įmonei minėtą automobilį. Pagal Komisijos privalomam registruoti turtui įvertinti prie Finansų ministerijos 1999 m. sausio 25 d. nutarimą Nr. 2 "Privalomo registruoti brangaus turto ir paveldimo ar dovanojamo nekilnojamojo ir kilnojamojo turto vidutinės rinkos kainos 1999 m. vasario 1 d." šio automobilio rinkos vertė pardavimo dieną buvo 15 786 Lt, o pagal šios komisijos 2001 m. balandžio 23 d. nutarimą Nr. 3 "Privalomo registruoti brangaus turto ir paveldimo ar dovanojamo nekilnojamojo ir kilnojamojo turto vidutinės rinkos kainos 2001 m. gegužės 1 d." šio automobilio kaina ieškinio pareiškimo dieną buvo 12 970 Lt. Pagal LR įstatymo "Dėl Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų brangiam turtui įsigyti arba kitų įsigytų bei perleidžiamų lėšų deklaravimo" 5 straipsnį A.T., nesudaręs minėto sandorio, būtų turėjęs sumokėti 17 380 Lt pajamų mokesčio. V.R. individuali įmonė, sudarydama minėtą sandorį, taip pat turėjo visuomenei priešingą interesą – padidinti sąnaudas ilgalaikio turto nusidėvėjimo verte (kuri yra nepagrįstai didelė) ir tuo sumažinti apmokestinamąsias pajamas, nepagrįstai sumažinant fizinių asmenų pajamų mokesťį 21 600 Lt suma. Pirmosios instancijos teismas ieškovo ieškinį atmetė, motyvuodamas tuo, jog ieškovas nepateikė įrodymų, pagrindžiančių pareikštą reikalavimą, o pateiktų mokesčių paskaičiavimų

---

⁸² Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. *Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P. 350-351

⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 5 d. nutartis c.b. *Utenos apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. A.T. ir V.R. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-831/2002, kat. 15.2.1.2.

ginčo atveju nepakanka. Apeliacinės instancijos teismas tokį pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino iš dalies – pripažino negaliojančiais ginčo sandorius. Apeliacinės instancijos teisėjų kolegijos teigimu, atsakovai, sudarydami sutartį, siekė išvengti mokesčių valstybei ir tai pasiekė. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas palaikė tokią apeliacinės instancijos teisėjų kolegijos sprendimą, papildomai nurodydamas, kad sutarčių laisvę riboja ne tik imperatyviosios teisės normos, bet ir visuomenės moralės bei sąžiningumo principai. Esant pakankamam pagrindui – silpnesnės šalies interesas, viešoji tvarka, visuomenės interesas, kreditoriaus interesas – valstybė gali daryti poveikį ir sutartiniams santykiams. Mokestis yra mokesčio įstatyme mokesčio mokėtojai nustatyta pinigine prievolė valstybei, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti. Taigi tinkamas mokesčio subjektų mokestinės prievolės valstybei vykdymas yra visuomenės interesas. Atsakovai, sudarydami automobilio pirkimo-pardavimo sandorį, siekė išvengti į valstybės pajamas mokėtinų mokesčių sumokėjimo, todėl nagrinėjamos bylos atveju apeliacinės instancijos teismas turėjo pagrindą pripažinti, kad atsakovų sudarytas sandoris turi žinomai priešingą visuomenės interesams tikslą – išvengti mokesčių sumokėjimo.

Kartu būtina pabrėžti, kad ginčijant sandorius šiuo pagrindu, šalių ketinimai turi labai svarbią reikšmę. „Pagal CK 1.81 straipsnio prasmę, turi būti įrodyta, kad pagrindinis ir vienintelis sutarties šalių ketinimas buvo nukreiptas į tikslo, priešingo viešajai tvarkai ar gerai moralei, pasiekimą. Tokius šalių ketinimus, jeigu jie nėra akivaizdūs, privalo įrodyti sutartį ginčijantis asmuo”⁸⁴.

Sandoriai, kuriais yra pažeidžiamos imperatyvios įstatymo normos, viešoji tvarka ar gera moralė yra niekiniai ir negalioja nuo jų sudarymo momento (*ab initio*). Remiantis LR CK 1.78 str. 5 d., reikalavimą taikyti negaliojančio sandorio teisinės pasekmės gali pareikšti bet kuris suinteresuotas asmuo, taigi, bankroto administratorius, patikrinęs bankrutuojančios įmonės sandorius ir manydamas, kad šie prieštarauja viešajai tvarkai ar gerai moralei, imperatyvioms įstatymo normoms, turi teisę ir pareigą kreiptis į teismą dėl tokių sandorių pripažinimo negaliojančiais remiantis LR CK 1.81 str. Nepaisant to, bankrutuojančios įmonės kreditorius ar akcininkas, būdamas suinteresuotu asmeniu, taip pat gali pareikšti reikalavimą teisme dėl tokių sandorių pripažinimo negaliojančiais nuo jų sudarymo momento. Ginčijant sandorį aukščiau aptartais pagrindais, t.y. dėl prieštaravimo imperatyvioms įstatymo normoms, viešajai tvarkai ar gerai moralei, nereikia įrodinėti ar tokio sandorio sudarymu buvo pažeisti kreditorių interesai ar teisės, reikia įrodyti jų prieštaravimą aukščiau minėtoms įstatymo normoms.

---

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c.b. *Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB “Kraitenė”, UAB “Auksakė”*, Nr. 3K-3-62/2003, kat. 15.2.1.2; 45.5.

3.1.3. Juridinio asmens teisnumui prieštaraujančio sandorio ginčijimas

LR CK 1.82 str. 1 d. įtvirtinta, kad sandoriai, sudaryti privataus juridinio asmens valdymo organų, pažeidžiant privataus juridinio asmens steigimo dokumentuose nustatytą jų kompetenciją ar prieštaraujantys juridinio asmens tikslams, gali būti pripažinti negaliojančiais tik tais atvejais, kai kita sandorio šalis veikė nesąžiningai, t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams. Šio straipsnio 2 d. įtvirtinta taisyklė dėl viešųjų juridinių asmenų sudarytų sandorių, prieštaraujančių jų veiklos tikslams – tokie sandoriai gali būti pripažįstami negaliojančiais. Čia nelieka sąlygos dėl kitos sandorio šalies nesąžiningumo. Atsižvelgiant į tai, kad tokie sandoriai yra nuginjami, dėl jų pripažinimo negaliojančiais gali kreiptis įstatyme nurodyti asmenys. Norint nugincyti privačiojo juridinio asmens teisnumui prieštaraujantį sandorį, reikia įrodyti šią sąlygų visumą: pirma, turi būti nustatytas valdymo organo kompetencijos pažeidimas ar (ir) prieštaravimas juridinio asmens tikslams; antra, turi būti įrodytas juridinio asmens kontrahento ginčijamame sandoryje nesąžiningumas; trečia, turi būti nustatytas sandorį ginčijančio asmens teisės ar teisėto intereso pažeidimas. Juridinio asmens valdymo organo kompetencijos, nustatytos jo steigimo dokumentuose, pažeidimas sudarant sandorį, reiškia ne ką kitą, kaip tokio sandorio negaliojimą dėl subjektiškumo trūkumo. LR CK 2.82 str. 1 d. įtvirtinta, kad juridinių asmenų organų kompetenciją ir funkcijas nustato atitinkamos teisinės formos juridinius asmenis reglamentuojantys įstatymai ir juridinio asmens steigimo dokumentai. Vadinasi, kompetencijos ribos, kuriose teisėtai gali veikti valdymo organas, nustatomi ne tik teisės aktais, bet ir paties juridinio asmens steigimo dokumentais – įstatais, nuostatais ir kt. Atsižvelgiant į tai, „LR CK 1.81 str. pagrindu ginčijant sandorį, sistemiškai turi būti taikomi ir CK 2.74 straipsnis, nustatantis juridinių asmenų teisnumo turinį, taip pat CK 2.83 – 2.85 straipsniai, reglamentuojantys sandorius, sudarytus pažeidžiant juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, juridinių asmenų kompetencijos paskelbimo reikšmę“⁸⁵.

Juridinio asmens veiklos tikslai turi būti numatyti juridinio asmens įstatuose. Tokį reikalavimą nustato ne tik LR CK, bet ir LR ABĮ⁸⁶. Bendriausias privačių juridinių asmenų tikslas – tenkinti privačius interesus, taigi, pelno siekimas yra vienas iš privačių interesų tenkinimo būdų.

⁸⁵ Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. T. 2. P. 39.

⁸⁶ LR CK 2.47 str. 1 d.; LR ABĮ 4 str. 2 d. 4 p.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą yra pabrėžęs, kad sandoriai, kurių pagrindu neprotingai žema kaina buvo perleistas turtas tretiesiems asmenims, yra prieštaraujantys privataus juridinio asmens tikslui siekti pelno⁸⁷.

Tai ypač aktualu nagrinėjant bankrutuojančios įmonės sandorius, kuomet juridinio asmens valdymo organai, matydami įmonės sunkią finansinę būklę, sudaro sandorius su nesąžiningais trečiaisiais asmenimis ir jiems sandorių pagrindu perleidžia įmonės turtą nepagrįstai žema kaina, taip siekiant išvengti atsiskaitymo su kreditoriais. Visgi, čia reikia atkreipti dėmesį, kad šiuo pagrindu pripažinti sandorį negaliojančiu galima tik tuomet, kai tretysis asmuo yra nesąžiningas (tokia sąlyga, kaip minėta, reikalinga įrodyti privačių juridinių asmenų sudarytų sandorių nuginkijimui), t.y. žinojo ar turėjo žinoti, kad tas sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams. Atsižvelgiant į tai, kad civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, asmuo, ginčijantis sandorius LR CK 1.82 str. pagrindu, privalo įrodyti asmens nesąžiningumą. Įrodant asmens nesąžiningumą būtina remtis konkrečiais faktiniais duomenimis, bet ne prielaidomis ar hipotetiniais teiginiais.

Paskutinė sąlyga, norint nuginkčyti sandorį LR CK 1.82 str. pagrindu, yra tokį sandorį ginčijančio asmens teisių ar teisėtų interesų pažeidimas. Tai reiškia, kad būtent ginčijamas sandoris pažeidė jį ginčijančio (be abejo, ginčyti teisę turinčio) asmens teises ir teisėtus interesus. Kitu atveju, t.y. nesant pažeidimo, tokiam sandoriui neturėtų būti taikomas sandorių negaliojimo institutas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylą konstatavo, kad „teisių pažeidimo motyvavimas vien tik akcininko teisių suvaržymu yra pernelyg abstraktus, todėl pajamas bendrovei duodančios sutarties nuginkijimas tuo pagrindu, kad pažeista juridinio asmens organų kompetencija, nekeliant sutarties nuostolingumo (jeigu jis negali būti pašalintas kitu būdu, pavyzdžiui, peržiūrint sutartį, pašalinant esminę sutarties šalių nelygybę, akcininkui priteisiant nuostolius iš bendrovės valdymo organų narių dėl nuostolingos sutarties sudarymo ir vykdymo) ar kitų svarbių aspektų, neatitinka reikalavimo paisyti sutartinių santykių stabilumo ir sutartis pripažinti negaliojančiomis tik tada, jeigu pažeistų teisių negalima apginti kitais būdais“⁸⁸. Analizuojant šį išaiškinimą galima išvada, kad teisių ir teisėtų interesų pažeidimas turi būti realus, sukelti nuostolius ar kitas neigiamas pasekmes sandorį ginčijančiam asmeniui, t.y. turi būti pažeidžiamos subjektinės teisės.

---

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis c.b. *UAB „Aksa“ v. R.M., Lietuvos-Ukrainos UAB „Azovlitas“*, Nr. 3K-3-312/2006, kat. 20.3.10; 21.4.2.1; 22.1 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c.b. *BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, UAB „Deklitas“, J. S., J. Ž., P. R., D. R., P. R. II „Broliai juodvarniai“*, Nr. 3K-3-263/2004, kat. 21.2.2.1, 15.2.1.1, 15.2.2.1, 31.6.1;

⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“*, Nr. 3K-3-534/2007, kat. 27.3.2.1, 50.5, 21.4.2.1.

Bankrutuojančios įmonės atveju, bankroto administratorius, gindamas tiek kreditoriaus, tiek skolininko interesus, gali ginčyti sandorius, kurie pažeidė kreditoriaus ar (ir) skolininko interesus. Bet kuriuo atveju, teisių ar teisėtų interesų pažeidimas turi būti įrodytas laikantis bendrųjų įrodinėjimo taisyklių.

Tik esant visoms trims sąlygoms, aptartoms aukščiau, sandoris gali būti pripažintas negaliojančiu.

Reikia atkreipti dėmesį, kad sudarytas sandoris gali pažeisti ne tik juridinio asmens tikslus, prieštarauti valdymo organo kompetencijai, tačiau pažeisti net kelias įstatymo normas. Kokias taisykles reikėtų taikyti tokiu atveju išaiškino Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, konstatavęs, kad „jeigu juridinio asmens teisnumui prieštaraujantis sandoris kartu pažeidžia imperatyviasias įstatymo normas, jam taikomos niekinių sandorių negaliojimo taisyklės, įtvirtintos CK 1.80 straipsnyje”⁸⁹, taigi, iš to seka išvada, esant tokioms situacijoms, sandoriams taikomos griežtesnės pasekmės, t.y. jei sandoris dėl savo prieštaravimo tam tikriems įstatymuose numatytiems reikalavimams gali būti pripažintas ir nugalinčiamu, ir niekiniu, taikomos niekinio sandorio taisyklės.

Kaip jau minėta aukščiau, sandoris, prieštaraujantis juridinio asmens teisnumui, yra nugalinčiamas sandoris, todėl, įstatyme yra apibrėžtas ratas asmenų, galinčių pareikšti reikalavimą dėl tokio sandorio pripažinimo negaliojančiu. Analizuojant įstatymo normas galima išvada, kad reikalavimą dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu šiuo pagrindu galės teikti tik bankroto administratorius arba juridinio asmens dalyvis, kadangi šie asmenys pateks į įstatyme apibrėžtą ratą asmenų, galinčių ginčyti sandorį šiuo pagrindu. Tuo tarpu kreditorius tokios teisės neturės.

Aptarti sandorių negaliojimo pagrindai yra bendrieji, todėl, kaip jau minėta aukščiau, siekiant pripažinti sandorį negaliojančiu nėra atsižvelgiama į kreditorių teisių ir teisėtų interesų pažeidimą. Be to, šie ginčijant sandorius bendraisiais pagrindais nereikia įrodinėti LR ĮBĮ įtvirtintų ginčijamų sandorių požymių.

Nepaisant to, bankroto procese yra ginamas ne tik privatus, bet ir viešasis interesas, todėl modifikuojasi bendrosios įrodinėjimo taisyklės, galiojančios ir ginčijant sandorius. Ginčijant bankrutuojančios įmonės sandorius teismas privalo veikti aktyviai, o tai reiškia, kad aukščiau paminėtais pagrindais (ar vienu iš pagrindų) reikalaujant pripažinti įmonės sudarytą sandorį negaliojančiu, teismas savo iniciatyva renka įrodymus, jei asmenys, ginčijantys sandorius, netinkamai ar nepilna apimtimi įrodinėja savo reikalavimo pagrįstumą. Toks įrodinėjimo „palengvinimas“ yra pateisinamas būtent viešojo intereso gynimo prizmėje.

---

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis c.b. *UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“, A. S. firma*, Nr. 3K-3-17/2011, kat. 21.4.2.1; 27.7; 50.5 (S)

Kartu reikia pastebėti, kad Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose sandorių ginčijimą bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, iš esmės nėra jokių išlygų, išskyrus teismo aktyvų veikimą, susijusių su tuo, kad ginčijami yra būtent bankrutuojančios įmonės sandoriai. Manytina, kad bankrutuojančios įmonės kreditorių teisės galėtų būti efektyviau, jei įstatyme būtų sureglamentuotos tam tikros išlygos, atsižvelgiant į tai, kad įmonė yra bankrutuojanti. Tai yra aktualu, nes kreditorių teisės yra pažeistos, o galimybės atgauti visą skolą, net ir nuginčijus sandorį bei pritaikius restituciją, yra minimalios.

Reikia pastebėti, kad Vokietijos bankroto įstatyme, sandorių ginčijimui yra skirtas visas skyrius, kuriame detalčiai išdėstomos įvairios situacijos, kurioms esant sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais. Visgi, nors šių dviejų valstybių bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo pagrindai iš tiesų reglamentuojami skirtingai, reikia pripažinti, kad panašumo taip pat esama. Pavyzdžiui, Vokietijos bankroto įstatymo 133 str⁹⁰. yra nurodyta, kad skolininko, per 10 metų iki bankroto bylos iškėlimo (angl. request to open insolvency proceedings), sudarytas sandoris ketinant pabloginti kreditorių padėtį, gali būti nuginčytas, jei kita sandorio šalis žinojo apie tokį ketinimą sandorio sudarymo metu. Toks žinojimas (angl. Awareness) yra preziumuojamas, jei kita sandorio šalis žinojo apie skolininko artėjančią, gresiančią nemokumą ir tai, kad sandorio sudarymu yra pabloginama kreditorių padėtis. Matyti, kad kreditorių padėties pabloginimas yra laikomas pagrindu nuginčyti sandorį. Kitos sandorio šalies žinojimas apie skolininko kreditorių padėties pabloginimą sandorio sudarymu leidžia tokį sandorį pripažinti negaliojančiu. Iš esmės, apibendrinant Vokietijos bankroto įstatyme numatytus atvejus, kuomet sandoriai gali būti pripažinti negaliojančiais, galima pastebėti, kad kiekviename šio įstatymo straipsnyje, aptariant sandorį, yra nurodoma, kokiu laikotarpiu iki bankroto bylos iškėlimo sudarytas sandoris gali būti nuginčytas (kai kur laiko terminas iš esmės yra labai ilgas, pvz. 10 metų), taip pat nurodoma kokio pobūdžio sandoris sudaromas, detalizuojama skolininko ketinimai, taip pat kitos sandorio šalies žinojimas apie skolininko nemokumą (ar gresiančią nemokumą) ir pan.

3.2. Specialieji sandorio negaliojimo pagrindai

3.2.1. Actio Pauliana

Aptarus bendruosius sandorių negaliojimo pagrindus, tikslinga išskirti ir specialiuosius pagrindus, kuriems esant sandoriai gali būti nuginčyti. Kaip vieną iš jų, autoriaus nuomone, bene

---

⁹⁰ Germany Insolvency Statute. Section 133. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-02)

svarbiausią ir itin dažnai pasitaikantį pagrindą, plačiau būtina aptarti *actio Pauliana* (Pauliaus ieškinį).

LR CK 6.66 str. 1 d. įtvirtinta kreditoriaus teisė ginčyti skolininko sudarytus sandorius, kurių šis sudaryti neprivalėjo, jeigu tokie sandoriai pažeidžia kreditoriaus teises, o skolininkas apie tai žinojo ar turėjo žinoti.

Šio specialaus kreditorių interesų gynimo būdo tikslas – apsaugoti kreditoriaus teises nuo nesąžiningų skolininko veiksmų, kurie perleidę turtą tretiesiems asmenims, nebegali įvykdyti prisiimtų savo prievolių, taigi, taip kartu pažeidžiant kreditorių teises bei interesus. Kaip nurodoma civilinės teisės literatūroje, *actio Pauliana* institutas skirtas kreditoriaus teisėms apginti nuo tokio nesąžiningo skolininko, kuris, perleidęs savo turtą trečiajam asmeniui, tampa nemokus, todėl negali vykdyti savo prievolės kreditoriui ir taip pažeidžia kreditoriaus teises⁹¹. Kreditorių teisių apsaugojimas pasireiškia tuo, kad kreditoriui, kaip jau minėta, suteikiama teisė ginčyti sandorius. Čia būtina atkreipti dėmesį, kad sandorio pripažinimas negaliojančiu, taikant šį negaliojimo pagrindą, nėra esminis aspektas. Kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, pirmiausia siekia atkurti pažeistą skolininko mokumą, sugrąžinant tai, ką skolininkas nesąžiningai ir be pagrindo perleido kitiems asmenims. Tai buvo pabrėžta ir teismų praktikoje, nurodant, kad šio instituto pagrindinis tikslas yra kompensacinis: „Skirtingai nei kitais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindų atvejais, Pauliano ieškinio pagrindinė paskirtis ir tikslas yra kompensacinis, o sandorio pripažinimas negaliojančiu yra tik priemonė atkurti skolininko pažeistą mokumą ir sugrąžinti skolininką į ankstesnę padėtį⁹²“. Kaip nurodoma motyvuojamojoje sprendimo dalyje civilinėje byloje 2-133-280/2010⁹³, „jeigu byloje nustatoma, kad kreditorius, reikšdamas *actio Pauliana*, turi tikslą ne patenkinti savo reikalavimą, o tik kad teismas pripažintų sandorį negaliojančiu, toks ieškinys CK 6.66 str. pagrindu negali būti tenkinamas <...>“.

Analizuojant šį specialųjį negaliojimo pagrindą atrodytų, kad ginčyti sandorius *actio Pauliana* pagrindu suteikta teisė tik kreditoriui, tačiau čia reikia atsižvelgti į tai, kad bankroto administratorius yra asmuo, ginantis kreditorių teises, taigi, sistemiškai aiškinant LR CK bei kitų įstatymų nuostatas, pripažįstama, kad tokia teisė suteikiama ir bankroto administratoriui.

Išskiriamos⁹⁴ tokios *actio Pauliana* taikymo sąlygos, kurias turi įrodyti kreditorius, kad galėtų ginčyti skolininko sudarytą sandorį šiuo pagrindu:

⁹¹ Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009. P. 54.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“, R.G.K.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 35.6.1; 45.4

⁹³ Panevėžio apygardos teismo 2010 m. vasario 20 d. sprendimas c.b. *UAB „Lietuva Statoil“ v. BUAB „Virenita“, Ž. Š., E. P.*, Nr.2-133-280/2010, kat. 116.1; 35.6.1.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. *bankrutavusios UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“*, Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.

1. Kreditorius turi turėti neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę;
2. Ginčijamas sandoris turi pažeisti kreditoriaus teises;
3. Nėra suėjęs vienerių metų ieškinio senaties terminas;
4. Skolininkas neprivalėjo sudaryti ginčijamo sandorio;
5. Skolininkas buvo nesąžiningas, nes žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises;
6. Trečiasis asmuo, sudaręs su skolininku atlygintinį dvišalį sandorį, buvo nesąžiningas;
7. Kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turimą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti.

Kiekviena iš šių taikymo sąlygų yra vienodai svarbi norint nuginčyti bankrutuojančios įmonės sandorį, todėl būtinas jas aptarti bei nurodyti bankroto procese esantį *actio Pauliana* sąlygų specifiškumą.

Neabejotina ir galiojanti reikalavimo teisė reiškia, kad skolininkas kreditoriui nėra įvykęs visos arba tam tikros dalies prievolės (arba prievolę įvykęs netinkamai). Žinant, kad prievolės pagrindu yra įgyjama teisė naudotis įstatymo suteiktomis teisėmis ginti savo subjekto teises bei teisėtus interesus, ypatingai svarbu yra išsiaiškinti momentą, nuo kurio kreditorius įgyja teisę ginti savo pažeistus interesus reiškiant *actio Pauliana*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, jog „tik sandoriai, kurie yra sudaryti po prievolės atsiradimo momento, gali pažeisti kreditoriaus teises ir interesus“⁹⁵. Taigi, kreditorius gali reikšti reikalavimą *actio Pauliana* pagrindu tik dėl tokio sandorio, kuris, nepaisant visų kitų taikymo sąlygų, pirmiausia, buvo sudarytas jau esant egzistuojant skolininko prievolei kreditoriui.

Nepaisant to, kreditorius, reiškiantis reikalavimą dėl sandorio ginčijimo *actio Pauliana* pagrindu, turi įrodyti abu aspektus, t.y. kad turi neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę ir kad ši teisė atsirado iki sandorio, kuris yra ginčijamas, sudarymo momento. Kreditorius (o bankroto atveju – ir bankroto administratorius) turi pareigą įrodyti byloje, kad jis tokią turi, t.y. neabejotiną ir galiojančią reikalavimo teisę, kad ši egzistuoja, nėra tariama, pasibaigusi ir pan.⁹⁶ „Ši *actio Pauliana* sąlyga yra privaloma nepriklausomai nuo to, ar ieškinį reiškia kreditorius, ar kreditoriui atstovaujantis bankroto administratorius. Jos nepašalina ir Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 3 dalies 14 punkte įtvirtinta administratoriaus bendra pareiga ginti visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus“⁹⁷. Toks reikalavimas yra logiškas, teisingas ir neturėtų būti kvestionuojamas, kadangi nesant tokio reikalavimo tiek kreditorius, tiek bankroto administratorius galėtų piktnaudžiauti jiems suteikiamomis teisėmis.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis c.b. *E.N. v. I.D., R.D.*, Nr. 3K-3-575/2004, kat. 31.6.1.

⁹⁶ Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2011. P. 182.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c.b. *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.

Atsižvelgiant į tai, kad bankroto teisinius santykius reglamentuoja specialusis įstatymas, kitų įstatymų normos gali būti taikomos tiek, kiek neprieštarauja specialiajam įstatymui. Būtent čia galima sutikti pirmąjį, tačiau ne paskutinį *actio Pauliana* specifiškumą bankroto byloje. Būtina išsiaiškinti, kurie iš bankroto byloje patvirtintų kreditorių jau buvo tuo metu, kai buvo sudarytas ginčijamas sandoris ir ar tas sandoris galėjo turėti įtakos įmonės turtinei padėčiai taip, kad ji iš dalies ar visiškai negalėtų atsiskaityti su kreditoriais. Nustatyti šias aplinkybes yra teismo, nagrinėjančio bylą, pareiga. Tik tokiu būdu yra galima tinkamai ginti kreditorių teises, nes nenustačius kreditorių rato, kurių naudai skolininkas turėjo prievolę jau tada, kai buvo sudaromas ginčijamas sandoris, kiltų konfliktas su kreditorių teisių gynimo bei kreditorių lygiateisiškumo principais, o tai veda prie vienos išvados, kad bankrutuojančios įmonės kreditorius, sudarant ginčijamą sandorį nebuvo įmonės kreditoriumi, negali naudotis *actio Pauliana* institutu ginčijant sudarytą sandorį, kurio sudarymo metu jis nebuvo kreditoriumi (neįmanoma, kad sudarytas sandoris pažeistų kreditoriaus teises ar teisėtus interesus tuomet, kai dar neegzistavo jo prievolė skolininkui).

Kreditoriaus teisių pažeidimas (o būtent jo realus egzistavimas) yra antroji sąlyga tinkamam *actio Pauliana* taikymui. LR CK 6.66 str. 1 dalyje pateiktas sąrašas atvejų, kuomet gali būti pažeistos kreditorių teisės: dėl sandorio skolininkas tampa nemokus; skolininkas, būdamas nemokus suteikia pirmenybę kitam kreditoriui; kitaip pažeidžiamos kreditoriaus teisės. Šis sąrašas nėra baigtinis ir užtenka įrodyti bent vieną jų. Čia būtina paminėti, kad skolininko nemokumas, nurodytas viename iš pavyzdinio sąrašo atvejų, neturi būti tapatinamas su nemokumo sąvoka, numatyta LR ĮBĮ. Tokia išvada išplaukia ir iš teismų praktikos. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėdamas bylą⁹⁸, konstatavo, kad pirmosios instancijos teismas neteisingai aiškino teisės normas, kadangi atmetė ieškovo ieškinį motyvuodamas tuo, jog ginčijamų sutarčių sudarymo momentu įmonė nebuvo nemoki, nes nemokia pripažinta tik teismo nutartimi iškelti jai bankroto bylą. Apeliacinis teismas nesutiko su tokia pozicija, nurodydamas, kad toks aiškinimas, kuomet nemokumas yra siejamas su LR ĮBĮ numatyta nemokumo sąvoka, yra per siauras ir neatspindi tikrosios faktinės situacijos. Kaip nurodyta motyvuojamoje teismo sprendimo dalyje, skolininko nemokumas turi būti suprantamas ne kaip formalus jo į balansą įrašyto turto vertės ir mokėtinų sumų bei įsipareigojimų santykio konstatavimas teismo nutartimi iškelti bankroto bylą įmonei, bet kaip ginčijamo sandorio pasekmės, kai bendras skolininko nemokumas neatsiranda, bet sumažinama turto vertė ir galimybė atsiskaityti su kitais kreditoriais.

---

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, Nr. 2A-364/2010, kat. 41; 42.11.3. (S).

Iš tiesų, atveju, kuomet įmonės sudaryti sandoriai gali pažeisti kreditoriaus interesus, yra begalė, o ypač, jei domėn imsime tokius atvejus, kai įmonė turinti finansinių sunkumų, siekia perleisti nuosavybės teise turimą turtą už nepagrįstai žemą kainą, suteikia prioritetą vieniems kreditoriams kitų atžvilgiu, siekia tokių sandorių sudarymo pasekmių, kuriomis turtas atitektų juridinio asmens dalyviams ir pan. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas konstatavo, kad „kreditoriaus teisės pažeidžiamos ne tik tokiais skolininko sudarytais sandoriais, kuriais sukeltas skolininko bendras nemokumas, arba tokiais, kurie sudaryti jau esant nemokumo teisinę situaciją atitinkančiai skolininko padėčiai. Toks pažeidimas konstatuotinas ir dėl sandorių, kuriais sumažinta turto, į kurį gali būti nukreiptas išieškojimas, ir to turto vertės neužtenka kreditoriaus reikalavimams patenkinti. Kreditoriaus teises pažeidžiančiu sandoriu gali būti pripažintas ir toks sandoris, dėl kurio atsiskaitymas su kreditoriais užtrunka gerokai ilgiau“⁹⁹.

Įstatymų leidėjas yra nustatęs sutrumpintą ieškinio senaties terminą *actio Pauliana* atveju – 1 metai. Toks įstatymų leidėjo žingsnis yra skirtas siekiant užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą. Remiantis LR CK 6.66 str. 3 d., ieškinio senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kurią kreditorius sužinojo arba turėjo sužinoti apie jo teises pažeidžiantį sandorį. Čia susiduriama su dviem kategorijomis – „sužinojo“ ir „turėjo sužinoti“. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje¹⁰⁰ „žinojimas“ yra aiškinamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų, o „turėjimas žinoti“ – asmens pareiga veikti aktyviai, domėtis, todėl nepagrįstas neveikimas laikomas nesąžiningu elgesiu.

Ieškinio senaties termino eiga pradedama skaičiuoti nuo to momento, kai asmuo suvokia ar turi suvokti apie sandorio, pažeidžiančio jo teises ar teisėtus interesus, sudarymą. Šis asmens suvokimas yra subjektyvusis, priklausantis ne tik nuo sandorio sudėtingumo, bet ir nuo kreditoriaus amžiaus, išsilavinimo ir kitų kriterijų. Aiškinantis ieškinio senaties terminą domėn imamas ir objektyvusis kriterijus, t.y. turėjimas žinoti apie savo teisių pažeidimą. Vertinant šį aspektą atsižvelgiama į tai, ar sandorį ginčijantis asmuo negalėjo apie teisių pažeidimą sužinoti anksčiau, nei jo nurodytas momentas, kada jis teigia sužinojęs apie teisių pažeidimą. Kaip vertinamasis kriterijus čia sutinkamas „protingo žmogaus etalonas“, t.y. pakankamai apdairus ir rūpestingas asmuo. Todėl ieškinio senaties termino pradžia siejama ne tik su sandorį ginčijančio asmens nurodomu momentu apie ginčijamu sandoriu pažeistas teises ar teisėtus interesus (t.y. nuo faktinio sužinojimo), bet ir su pareiga būti rūpestingam, taigi, laiku sužinoti apie tokio sandorio sudarymą.

---

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis c.b. BUAB „Spaudos magnatai“ v. UAB „Sekundės redakcija“, Nr. 3K-3-176/2007, kat. 21.4.1.1, 21.4.1.2, 21.4.2.1, 21.4.2.7, 21.6, 27.7, 35.6.1, 39, 45, 126.5.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

Atsižvelgiant į tai, kad *actio Pauliana* pagrindu ieškinį gali pareikšti ne tik kreditorius, bet ir bankroto administratorius, nustatant ieškinio senaties termino pradžią tais atvejais, kuomet sandorius šiuo pagrindu ginčija bankroto administratorius, reikia vadovautis specialiuoju LR ĮBĮ 11 str. 3 d. 8 p. Būtent šioje įstatymo normoje yra sureglamentuotas momentas, nuo kurio skaičiuojamas *actio Pauliana* ieškinio senaties terminas, t.y. nuo dokumentų bankroto administratoriui perdavimo dienos. Taigi, bankroto administratoriui, teikiančiam ieškinį įstatymo leidėjo valia yra suteikta tam tikra lengvata, kadangi norint įrodyti, kad nepraleistas ieškinio senaties terminas, užtenka nurodyti data, kada jam buvo perduoti bankrutuojančios įmonės dokumentai. Įdomumo dėlei galima paminėti, kad ankstesnėse LR ĮBĮ redakcijose¹⁰¹ šiek tiek kitaip buvo reglamentuojamas momentas, nuo kurio bankroto administratorius sužinojo apie sandorius, t.y. nuo nutarties išskelti bankroto bylą įsiteisėjimo dienos. Tokia įstatymo leidėjo pozicija sukeldavo gana nemažai diskusijų ir neigiamų atsiliepimų, kadangi bankrutuojančios įmonės vadovai ne visada būdavo geranoriškai nusiteikę perduoti įmonės dokumentus bankroto administratoriui, o kartais, netgi, apskritai nebūdavo įmanoma jų perimti. Tai sudarė keblumą, nes realiai bankroto administratorius negalėjo net peržiūrėti įmonės sandorių, jau nekalbant apie ieškinių dėl jų pripažinimo negaliojančiais teikimą teismui. Taip buvo apsunkintas kreditorių teisių gynimas.

Būtina paminėti, kad LR CK 6.66 str. 3 d. numatytas ieškinio senaties terminas gali būti atnaujinamas esant svarbioms priežastims, taigi, jis nėra naikinamasis. Atsižvelgiant į tai, kad LR CK 6.66 str. nėra numatyta atskirų taisyklių (išskyrus sutrumpintą terminą laiko atžvilgiu) dėl ieškinio senaties termino taikymo *actio Pauliana* atveju, vadinasi, turi būti taikomos bendrosios taisyklės, reglamentuotos LR CK 1.124, 1.135 str.

Analizuojant sekančią *actio Pauliana* taikymo sąlygą, t.y. skolininko neprivalėjimo sudaryti ginčijamą sandorį, būtina paminėti, kad kreditorius ir bankroto administratorius sandorį šiuo pagrindu gali ginčyti tik tuomet, kai tokio sandorio skolininkas neprivalėjo sudaryti. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas privalėjimą sudaryti sandorį išaiškino kaip asmens pareigą, kurią gali nustatyti įstatymas, ir jei šalis tokios pareigos nevykdo, tai suinteresuotas asmuo gali kreiptis į teismą su reikalavimu teismo tvarka nustatyti prievolę¹⁰². Pareiga sudaryti sandorį gali kilti ne tik įstatymo pagrindu, tačiau ir teismo sprendimo ar šalių susitarimo pagrindu (pvz. preliminariosios sutarties atveju). Tarkime, esančiu momentu bankrutuojanti įmonė, prieš kurią laiką sudariusi su trečiuoju asmeniu preliminarą sutartį dėl nekilnojamojo turto pirkimo-pardavimo sutarties, kurios pagrindu vėliau sudarė pagrindinę pirkimo-pardavimo sutartį, kurią

---

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas// Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. (Aktuali nuo 2006-04-20 iki 2008-06-30).

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl *actio Pauliana*, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika. 2008, Nr. 29.

ginčija kreditorius. Būtent čia reikia išsiaiškinti kada atsirado kreditoriaus reikalavimo teisė į skolininką: jei preliminari sutartis buvo sudaryta asmeniui dar nesant skolininko kreditoriumi, tokiu atveju gali būti pripažįstama, kad skolininko sudaryta pagrindinė sutartis buvo privaloma skolininkui.

Privalomumas sudaryti sutartį gali kilti ir kitais, ne tik aukščiau išvardintais atvejais, o remiantis įvairiomis susiklostančiomis faktinėmis aplinkybėmis, kurias, be abejonės, turėtų įvertinti teismas, nagrinėdamas tokį ginčą.

Reikia pripažinti, kad įmonei susidūrus su sunkia finansine padėtimi, neretai yra sudaroma eilė sandorių, kuriais prisiimami įvairaus pobūdžio įsipareigojimai, siekiant išvengti bankroto. Pavyzdžiui, norint padengti įmonės skolas kreditoriui yra sudaromas įskaitymo sandoris, kuriuo įmonės nekilnojamas turtas yra perleidžiamas kreditoriui. Visgi, sunki ekonominė būklė negali būti laikoma tinkamu pagrindu privalomam sandorio sudarymui.

Skolininko nesąžiningumas (žinojo ar turėjo žinoti, kad sudaromas sandoris pažeis kreditoriaus teises) yra dar viena sąlyga, kuri yra būtina norint nugincyti sandorį *actio Pauliana* pagrindu. Ši sąlyga neturėtų būti traktuojama siaurai, t.y. kad skolininkas žinojo ar turėjo žinoti, jog sudaromas sandoris pažeis būtent to kreditoriaus, kuris reiškia reikalavimą *actio Pauliana* pagrindu, teises ar teisėtus interesus. Užtenka, kad tokiu sandoriu yra pažeidžiami protingi rūpestingumo reikalavimai, kai sudarius sandorį įmonės finansinė padėtis gali pablogėti arba sukelti nemokumą.

Sąžiningumo turinys teisės aktuose nėra atskleidžiamas, taigi, šią sampratą pateikia teismų praktika. Sąžiningumas teismų praktikoje apibrėžiamas kaip vertybinis teisinių santykių subjekto elgesio matas, nustatomas pagal objektyvųjų ir subjektyvųjų kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas suprantamas kaip elgesys, atitinkantis protingumo ir teisingumo principų reikalavimus, t. y. rūpestingas, apdairus ir atidus elgesys. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas apibūdina asmens vidinę būklę konkrečioje situacijoje, taip pat veikiamą subjektą individualizuojančias savybes, pavyzdžiui: jei tai fizinis asmuo – jo amžiaus, išsimokslinimo, praktinių įgūdžių ir pan., jei tai juridinis asmuo – veiklos pobūdžio, jos ypatybių, verslo patirties ir t. t. Siekiant nustatyti, ar asmuo yra sąžiningas, būtina taikyti abu šiuos kriterijus¹⁰³. Visgi, sąžiningumas nėra vienalytė kategorija, jos turinys ir elementai skiriasi priklausomai nuo sudaryto sandorio pobūdžio, asmenų, sudariusių sandorį padėties, faktinių aplinkybių, kurioms esant buvo sudarytas sandoris ir pan.

---

¹⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis c.b. A. Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratoriui UAB „Kononenko ir ko“, S. K. (S. K.) ir M. K., Nr. 3K-3-44/2011, kat. 45.11 (S)

Žinoma, kad civilinėje teisėje galioja sąžiningumo prezumpcija, t.y. asmenys laikomi sąžiningais, kol neįrodoma priešingai. Tai kartu reiškia ir įrodinėjimo naštos pasiskirstymą – tai privalo įrodyti šalis, kuri remiasi kitos šalies nesąžiningumu. Visgi, sąžiningumo prezumpcija taip pat turi tam tikrų išimčių. Būtent viena jų ir yra numatyta LR CK 6.67 str. Šiame straipsnio dispozicijoje yra pateikiamas sąrašas atvejų, kuomet įrodžius bent vieną jų, skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumas yra preziumuojamas. Tuomet pareiga įrodyti savo sąžiningumą tenka skolininkui bei trečiajam asmeniui.

Kadangi atvejai, kuomet skolininkas ir tretysis asmuo laikomi nesąžiningais yra išdėstyti baigtiniu sąrašu, visais kitais atvejais, t.y. tuomet, kai faktinės aplinkybės neatitinka LR CK 6.67 str. numatytų atvejų, nesąžiningumo prezumpcija yra netaikoma, taigi, galioja bendra taisyklė dėl šalių sąžiningumo. Čia taip pat būtina pabrėžti, kad šiame straipsnyje numatyta sąžiningumo prezumpcijos išimtis taikytina išskirtinai kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalims, o tai reiškia, kad su sandoriu nesusijusiems asmenims ši prezumpcija negalioja.

Svarbu yra tai, kad skolininko nesąžiningumas turi būti nustatomas tiek atlygintinių, tiek neatlygintinių sandorių sudarymo atveju. Trečiojo asmens nesąžiningumas nustatomas tik atlygintinių sandorių atveju, o sudarius neatlygintiną sandorį, sąžiningumas ar nesąžiningumas iš esmės neturi lemiamos reikšmės, taigi, nėra įrodinėjimo dalykas. Taigi, nustačius, kad buvo sudarytas neatlygintinis sandoris, jo negaliojimas bus konstatuojamas įrodžius visas kitas *actio Pauliana* taikymui reikalingas sąlygas, nepaisant trečiojo asmens sąžiningumo.

Bet kuriuo atveju, būtina siekti tinkamos skolininko, kreditoriaus, trečiojo asmens interesų pusiausvyros, o tai reiškia, kad niekam neturi būti suteikta daugiau teisių ar teikiama prioritetų – būtina atsižvelgti į visas aplinkybes: skolininko ir trečiojo asmens nesąžiningumą, kreditoriaus galimybes žinoti apie sudaromą sandorį ir t.t. Tik taip galima užtikrinti, kad nei vienos ginčo šalies interesai nebus dominuojantys ir bus pasiektas teisingumas.

Paskutinė sąlyga, kuri turi egzistuoti, kad būtų galima pasinaudoti šiuo specialiuoju kreditorių teisių gynimo institutu, yra ta, kad kreditoriaus reikalavimas nukreipiamas į perleistą pagal ginčijamą sandorį turtą (ar jo vertę) tiek, kiek būtina šiam reikalavimui patenkinti. Čia svarbu prisiminti *actio Pauliana* paskirtį, kuri yra kompensacinė. Taigi, kreditorius, ginčydamas bankrutuojančios įmonės sandorius *actio Pauliana* pagrindu reikalavimą gali reikšti tik tokia apimtimi, kuri reikalinga jo reikalavimo patenkinimui. Būtent čia atsiskleidžia kompensacinė *actio Pauliana* paskirtis.

Kartu paminėtina, kad modifikuojasi ir restitucijos taisyklės pritaikius *actio Pauliana* – turtas, išreikalautas nuginčijus sandorį yra įskaitomas į bendrą bankrutuojančios įmonės turto masę, o ne naudojamas tik *actio Pauliana* ieškinį pareiškusio kreditoriaus reikalavimams

patenkinti. Tokia modifikacija išplaukia iš LR ĮBĮ nuostatų, reglamentuojančių kreditorių reikalavimų tenkinimą.

Apibendrinant būtų galima daryti išvadą, kad *actio Pauliana*, būdama viena iš priemonių apginti kreditorių teises, galioja ir bankroto procese. Nepaisant to, teisę reikšti reikalavimą *actio Pauliana* pagrindu turi ne tik kreditorius, bet ir bankroto administratorius, kaip asmuo, atstovaujantis visų bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus. Kadangi bankroto procesas yra reglamentuojamas specialiuoju įstatymu, šis institutas modifikuojasi atsižvelgiant į LR ĮBĮ įtvirtintas nuostatas.

Visgi, nors *actio Pauliana* yra vienas populiariausių būdų siekiant pripažinti bankrutuojančios įmonės sandorius negaliojančiais, autoriaus nuomone, šio instituto taikymo sąlygos yra gana griežtos (tai suprantama dėl siekio užtikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą). Žinoma, situacija yra kiek palankesnė, kai galima taikyti LR CK 6.67 str. numatytą nesąžiningumo prezumpciją, tačiau tais atvejais, kuomet nesąžiningumas nėra preziumuojamas, asmenims, reiškiantiems *actio Pauliana*, reikia įrodyti ne tik skolininko, bet ir trečiojo asmens nesąžiningumą (išskyrus neatlygintinus sandorius). Tikėtina, kad toks procesas trunka ilgai, o jei turėsime omenyje bankrutuojančios įmonės kreditorius ir jų teisių pažeidimą – gerokai per ilgai. Vis dėlto, juk kreditoriai, būdami vieni svarbiausių figūrų bankroto procese, siekia kuo spartesnio savo teisių gynimo, o sandorių ginčijimas, kaip jau buvo minėta, yra viena iš priemonių tą padaryti. Nepaisant to, galima nauda nuginkčijus bankrutuojančios įmonės sudarytą sandorį gali būti neproporcinga patirtoms laiko bei finansinėms išlaidoms vykstant procesui.

Autoriaus nuomone, atsižvelgiant į bankroto bylų specifiškumą, bankroto tikslus, kreditoriams, siekiantiems apginti savo teises, turėtų būti suteikiama daugiau sąlygų tą padaryti efektyviau. Dažniausiai įmonė, būdama ant bankroto slenksčio, veikdama per savo valdymo organus, siekia kuo greičiau perleisti savo turtą, dažnai sudarydami sandorius atgaline data, kuria įvairias materialaus ar nematerialaus turto (pvz. prekės ženklai) perleidimų schemas, idant neatrodytų, kad jis buvo perleistas susijusiems asmenims. Kaip vienas iš šios problemos sprendinių, galėtų būti nustatyti papildomi nesąžiningumo prezumpcijos atvejai, galiojantys įmonei esant bankrutuojančiai. Pavyzdžiui, nustačius, kad įprastos verslo praktikos neatitinkantis sandoris buvo sudarytas per 6 mėnesius iki bankroto bylos iškėlimo, dėl kurio įmonės finansinė padėtis pablogėjo, šio sandorio šalys galėtų būti laikomos nesąžiningomis, nereikalaujant to atskirai įrodyti, jei antroji sandorio šalis žinojo apie nemokumą ar gresiantį nemokumą. Finansinės padėties pablogėjimą pvz. būtų galima nustatyti remiantis buhalteriniais duomenimis bei rinkos kainų analizės skirtumu ir pan.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad „*actio Pauliana* negali būti aiškinamas taip, kad sudarytų prielaidas ginčyti sandorius, kurie jų *sudarymo metu nebuvo*

draudžiami ir atitiko įprastą verslo praktiką (paryšk. aut.), nepaisant to, kad jų sudarymo metu skolininkas turėjo įsipareigojimų ir kitiems kreditoriams, o vėliau jam buvo iškelta bankroto byla. Toks įstatymo aiškinimas ir taikymas sukeltų teisinį neapibrėžtumą, nepasitikėjimą finansinių problemų turinčiu skolininku ir nepagrįstai ribotų jo galimybes vykdyti veiklą bei siekti atsiskaitymo su visais kreditoriais išvengiant bankroto, o bankroto administratoriui sudarytų nepagrįstas prielaidas ginčyti visus be išimties iki bankroto bylos iškėlimo sudarytus sandorius taip piktnaudžiaujant savo teisėmis¹⁰⁴. Su tokia teismo pozicija reikia sutikti, tačiau svarbu yra tinkamai sureguliuoti pusiausvyrą tarp visų šalių ir ginant vienos iš jų interesus, nepamatuotai nepažeisti kitų interesų. Visgi, reikia pastebėti, kad dažnai prieš bankroto bylos iškėlimą sudaromi sandoriai nepasižymi įprastoje verslo praktikoje būdingu siekiu gauti iš sandorio kaip įmanoma daugiau naudos. Dažnai tokie sandoriai pasižymi nepagrįstai žema kaina, neatitinkančia minimalių rinkos sąlygų. Papildomų nesąžiningumo prezumpcijos sąlygų atsiradimas palengvintų įrodinėjimo procesą bei gerokai sutrumpintų sandorių pripažinimo negaliojančiais procedūras.

3.2.2. Netiesioginis ieškinys

LR CK 6.68 str. numato, kad kreditorius, turintis neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę skolininkui, turi teisę priverstinai įgyvendinti skolininko teises, pareikšdamas ieškinį skolininko vardu, jeigu skolininkas pats šių teisių neįgyvendina arba atsisako tai daryti ir dėl to pažeidžia kreditoriaus interesus (netiesioginis ieškinys).

LR CK komentatoriai netiesioginį ieškinį apibūdina kaip „ieškinį, kurį už skolininką skolininko vardu pareiškia jo kreditorius, kai skolininkas turi teisę pareikšti reikalavimą kitiems asmenims, tačiau šios savo teisės neįgyvendina, siekdamas išvengti prievolės įvykdymo kreditoriui. Tuomet kreditorius, norėdamas apginti savo teises ir teisėtus interesus, priverstinai įgyvendina šią skolininko reikalavimo teisę pareikšdamas netiesioginį ieškinį¹⁰⁵. Tiesa, būtina paminėti, kad kreditorius priverstinai gali įgyvendinti ne visas skolininko teises ir tokie atvejai nustatyti LR CK 6.68 str.

Reikia pasakyti, kad netiesioginį ieškinį už skolininką (šiuo atveju – bankrutuojančią įmonę) gali pareikšti tiek bankroto administratorius, kaip visų kreditorių atstovas, tiek patys kreditoriai.

Asmenims, reiškiantiems netiesioginį ieškinį, reikalinga įrodyti tam tikrų sąlygų visumą:

---

¹⁰⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, bylos Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė//V. Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2003. P. 111.

- a) Kreditoriaus neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę;
- b) Skolininkas neįgyvendina savo teisių arba atsisako tai daryti;
- c) Skolininko neveikimas pažeidžia kreditoriaus interesus¹⁰⁶.

Apie neabejotiną kreditoriaus reikalavimo teisę jau buvo kalbama šio darbo 3.2. poskyryje, nagrinėjant *actio Pauliana* taikymo sąlygas. Taigi, svarbu išsiaiškinti pirmosios netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos sudedamąją dalį, t.y. išsiaiškinti kas yra vykdytina reikalavimo teisė.

Vykdytina reikalavimo teisė yra suprantama kaip tokia, kurios įvykdymo terminas jau yra suėjęs. Būtent šiuo aspektu netiesioginis ieškinys, kaip pažeistų kreditorių teisių gynimo būdas, skiriasi nuo mūsų jau aptarto *actio Pauliana*, nes naudojant pastarąjį teisių bei teisėtų interesų gynimo būdą, prievolės įvykdymo terminas neturi būti suėjęs.

Netiesioginio ieškinio teisės kreditorius neturi, jeigu skolininkas dėl šios teisės yra pareiškęs ieškinį teismui, taip pat jeigu nėra suėjęs prievolės atidedamasis terminas ar sąlyga¹⁰⁷. Vadinasi, tokiu atveju, kai vyksta ginčas teisme dėl bankrutuojančios įmonės reikalavimo teisės jos skolininkui (pvz. dėl reikalavimo teisės dydžio), netiesioginis ieškinys nėra galimas.

Nepaisant to, analizuojant LR CK nuostatas, matome, kad įstatymas nereikalauja, kad reikalavimas būtų patvirtintas teismo sprendimu (ar teismo įsakymu).

Taigi, pirmiausia, kreditorius ar bankroto administratorius, reikšdamas netiesioginį ieškinį bankrutuojančios įmonės skolininkui įmonės vardu turi įrodyti pirmąją netiesioginio ieškinio taikymo sąlygą, t.y. kad turi neabejotiną ir vykdytiną reikalavimo teisę. Tokios teisės neturint, netiesioginis ieškinys negali būti tenkinamas. Tokią išvadą pateikė ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas civilinėje byloje 3K-3-146/2007, nuroydamas, kad „<...> netiesioginis ieškinys gali būti reiškiamas, kai skolininkas (bankrutuojanti UAB „Nordfarma“) turi teisę pareikšti reikalavimą kitiems kitiems asmenims, tačiau jos neįgyvendina, siekdamas išvengti prievolės įvykdymo kreditoriui UAB „Armila“. Šiuo atveju, norint, kad būtų galima pareikšti netiesioginį ieškinį, UAB „Nordfarma“ turėtų turėti tam tikrą turtinę teisę į atsakovą UAB „Limedika“, tačiau yra visiškai akivaizdu, kad UAB „Nordfarma“ tokios teisės neturi, nes jis nėra UAB „Limedika“ kreditorius, o UAB „Limedika“ nėra UAB „Nordfarma“ skolininkas ir neturi jokių pareigų jos atžvilgiu. <...> Kadangi UAB „Limedika“ jokių prievolių skolininkui UAB „Nordfarma“ neturi, tai reiškia, kad pastaroji neturi įgyvendintinos teisės UAB „Limedika“

¹⁰⁶ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose// Jurisprudencija, 2003. Nr. 37(29). P. 54

¹⁰⁷ Adomavičiūtė G. Netiesioginis ieškinys, kai skolininkas nenori įgyvendinti savo teisių//Juristas, 2009. Nr.12, P.4.

atžvilgiu, todėl kreditorius UAB „Armila“ negali įgyvendinti skolininko UAB „Nordfarma“ turtinės teisės, nes ši yra neįgyvendintina“¹⁰⁸.

LR CK 6.68 str. 2 d. yra nurodyta, kad netiesioginį ieškinį galima pareikšti tais atvejais, kai kreditoriui yra būtina apsaugoti savo teises. Kaip vienas iš atvejų, kuomet gali būti pažeidžiami kreditoriaus interesai yra nurodomas atvejis, kai skolininkui iškeliamas bankroto byla. Taigi, šiuo atveju, kreditoriai (ar bankroto administratorius), norėdami reikšti netiesioginį ieškinį, turi nurodyti, kad skolininkas yra bankrutuojanti įmonė, o kaip įrodymą turėtų pateikti įsiteisėjusią teismo nutartį iškelti įmonei, šiuo atveju, skolininkui, bankroto bylą. Vadovaujantis įstatymu, bankroto bylos iškėlimas skolininkui iš karto laikomas kreditoriaus teisių pažeidimu.

Skolininko neveikimas yra suprantamas kaip turinio reikalavimo į tretyjį asmenį turėjimas ir šios teisės neįgyvendinimas, delsimas, piktavališkas atsisakymas tą daryti, netinkamų būdų pasirinkimas šios teisės įgyvendinimui ir kita. Skolininko neveikimas yra fakto klausimas, todėl kiekvienu konkrečiu atveju reikia analizuoti visas bylos aplinkybes idant teisingai nustatyti ar skolininkas neveikia, turėdamas reikalavimo teisę.

Pareikšti netiesioginį ieškinį užtenka fakto, kad skolininko teisės nėra įgyvendinamos, tačiau kiek turi pasireikšti skolininko neveikimas, priklauso nuo konkrečių aplinkybių ir nuo to, ar dėl tokio skolininko neveikimo kreditoriaus interesai yra pažeidžiami¹⁰⁹. Būtent čia ir matome, kad vien skolininko neveikimo neužtenka. Būtina, kad jis pažeistų kreditorių interesus. Kitą vertus, jau minėjome, kad tuo atveju, kai skolininkui iškelta bankroto byla, yra laikoma, jog tai pažeidžia kreditorių interesus.

Būtina paminėti, kad netiesioginį ieškinį, gindami savo pažeistas teises, kreditoriai gali reikšti ir tuomet, kai bankroto administratorius netinkamai vykdo jam įstatymo pavestas funkcijas, visų pirma, jei pastarasis neginčija kreditorių nuomone žalingų įmonei sandorių.

LR CK 6.68 str. 5 d. tiesiogiai nurodoma, kad išreikalautas turtas įskaitomas į skolininko turtą ir naudojamas visų skolininko kreditorių reikalavimams tenkinti. Esant tokiai nuostatai, tampa aišku, kad net ir įmonei nesant bankrutuojančiai, ši norma galioja. Todėl bankroto atveju, netiesioginis ieškiny, iš esmės nesimodifikuoja, atsižvelgiant į specialius bankroto įstatymus.

Matome, kad netiesioginio ieškinio taikymo sąlygos, šiek tiek skiriasi nuo *actio Pauliana* taikymo sąlygų, o visų pirma tuo, kad teikiant netiesioginį ieškinį kreditorius turi turėti, be kita ko, vykdytiną teisę. Reikia pripažinti, kad netiesioginis ieškiny, visgi, nėra populiarus

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis c.b. *BUAB „Nordfarma“ kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*, Nr. 3K-3-146/2007, kat. 35.6.2.

¹⁰⁹ Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose// *Jurisprudencija*, 2003. Nr. 37(29). P. 56.

pažeistų teisių gynimo būdas. Autoriaus nuomone, tam įtakos turi ir nepakankamai aiški asmens, reiškiančio tokį ieškinį skolininko vardas, procesinė padėtis.

Apibendrinant šį skyrių būtų galima pasakyti, kad priemonių, siekiant nuginkčyti bankrutuojančios įmonės sandorius, iš tiesų yra nemažai, tačiau galima pastebėti tendenciją, kad dauguma atvejų ieškinius teikia bankroto administratorius. Savarankiškai kreditorių inicijuoti procesai sudaro nedidelę dalį, o tai galima paaiškinti tuo, jog proceso iniciavimas, jo vedimas kreditoriui gali kainuoti per daug finansinių išteklių (samdomi profesionalūs teisininkai ir pan.) bei laiko sąnaudų. Todėl dažniausiai stambūs kreditoriai, dažnai bankai ar kitos stambios organizacijos, turinčios teisininkų darbuotojų komandas, gali užsiimti bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimu. Iškėlus civilinę bylą dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, ji nagrinėjama bankroto bylą nagrinėjančiame teisme. Problema kyla tuomet, kai teismas, dėl pernelyg didelio užimtumo, tokias bylas pradeda nagrinėti praėjus nemažai laiko nuo ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pateikimo teismui. Esant dideliame teismo užimtumui, tampa aišku, kad procesas truks ilgai, jau neskaitant galimybės jį vilkinti nesąžiningoms sandorio šalims. Autoriaus nuomone, toks neapibrėžtumas sukelia papildomas problemas, o visų pirma, atgraso patį kreditorių nuo galimybės ginčyti sandorius. Nepaisant to, atsižvelgiant į bankroto proceso, bankroto tikslus, būtų tikslinga Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekse¹¹⁰ (toliau – LR CPK) nustatyti atskirus terminus, per kuriuos turėtų būti atliekami tam tikri veiksmai, susiję su tokių ieškinių nagrinėjimu.

Kaip pavyzdinį šios problemos sprendimo būdą galima pateikti galimybę LR CPK nustatyti sutrumpintus terminus, per kuriuos teismas išspręsti klausimą dėl ieškinio priėmimo. Taip būtų išvengiama proceso vilkinimo, kuris dažnai naudingas nesąžiningoms šalims, bet jokių būdu ne kreditoriams, kurių teisės pažeistos, taip pat, būtų paspartintas bylų nagrinėjimas. Nepaisant to, autoriaus nuomone, apygardos teismuose būtų tikslinga įsteigti atskirus bankroto bylų skyrius, kuriuose dirbtų teisėjai, besispecializuojantys bankroto bylose, kas leistų efektyviau nagrinėti įvairaus pobūdžio ieškinius bei kitus procesinius veiksmus, susijusius su bankrutuojančia įmone, taigi, ir dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo. Manytina, kad įsteigus tokius skyrius, bylos būtų nagrinėjamos greičiau ir efektyviau, kas kartu leistų užtikrinti ir teisių ir teisėtų interesų gynimo operatyvumą. Autoriaus nuomone, tokių specializuotų skyrių būtinybė gali būti pagrįdžiama tiek viešojo intereso prizmėje, tiek remiantis bankroto, bankroto proceso tikslais, taip pat ypatingai svarbu užtikrinant kreditorių teisių tinkamą bei operatyvų ginimą, atsižvelgiant į tai, kad jų skolininkas yra bankrutuojanti įmonė, kas kartu iš esmės reiškia, kad net ir patenkinus jų reikalavimus dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais, jų

---

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

subjektinės teisės reikalauti iš skolininko įvykdyti savo pareigą kreditoriaus naudai, nėra įgyvendinamos pilna apimtimi, nes neužtenka įmonės turimo turto.

Reikia pastebėti, kad specialieji kreditorių interesų gynimo būdai, numatyti LR CK Šeštosios knygos IV skyriuje, skolininkui esant bankrutuojančiai įmonei, nenumato jokių papildomų sąlygų idant būtų suteikta galimybių savo teises apginti greičiau bei efektyviau. Tai ypač tampa svarbu, kai bankroto administratorius dėl vienokių ar kitokių priežasčių tinkamai neatlieka savo pareigų. Esant lankstesnei kreditorių teisių gynimo sistemai bankroto atveju, pvz. nustatant papildomus nesąžiningumo prezumpcijos atvejus actio Pauliana atveju, numačius sutrumpintus terminus dėl ieškinio priėmimo, manytina, kad kreditorių teisės būtų ginamos efektyviau.

IŠVADOS

Tyrimo pradžioje iškelta hipotezė, kad sandorių ginčijimo institutas nėra efektyvi priemonė siekiant apginti pažeistas teises ir teisėtus interesus bankroto procese, pasitvirtino iš dalies, kadangi nuginčijant bankrutuojančios įmonės sandorius yra taikoma restitucija, kas sąlygoja bendro bankrutuojančios įmonės turto masės didėjimą, iš kurios tenkinami kreditorių reikalavimai, o alternatyvių ir efektyvesnių priemonių autoriui rasti nepavyko. Visgi, atsižvelgiant į bankroto tikslus, sandorių ginčijimas bankroto procese užtrunka per ilgai, nėra lanksčiai žiūrima į kreditorių teisių gynimą, kuomet skolininkas yra bankrutuojanti įmonė. Daromos tokios bendros išvados:

1. Sandorių negaliojimo institutas bankroto procese yra priemonė apginti pažeistas subjektines teises bei teisėtus interesus, kuri modifikuojasi įmonei esant bankrutuojančiai, kadangi taikomas principas *lex speciali derogat lex generali*. Šio instituto pagalba bankroto procese yra įgyvendinami skirtingi bankroto tikslai, o kartu ir vienas svarbiausių – kreditorių interesų patenkinimo tikslas.
2. Bankroto administratoriui įstatymas numato tiek teisę, tiek pareigą patikrinti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius per ne mažesnę nei 36 mėn. laikotarpį bei pareikšti ieškinius bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių yra prieštaraujančių įmonės veiklos tikslams ir (arba) galėjusių turėti įtakos tam, kad įmonė negali atsiskaityti su kreditoriais, pripažinimo negaliojančiais. Ši administratoriaus pareiga įstatyme nėra pakankamai apibrėžta, kadangi nėra numatytas terminas per kurį administratorius turi patikrinti bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius bei pareikšti ieškinius bankroto bylą nagrinėjančiame teisme dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Toks terminų nesureglamentavimas sukelia neapibrėžtumą, galimybes administratoriui piktnaudžiauti teisėmis, vilkinti bankroto bylas bei neužtikrinti tinkamo kreditorių ar pačios bankrutuojančios įmonės teisių gynimo.
3. Nors kreditoriai ir bankrutuojančios įmonės akcininkai turi teisę reikšti ieškinius dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais, šių subjektų inicijuoti procesai sudaro nedidelę dalį, kas aiškinta informacijos apie bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius nepakankamumu bei finansinių lėšų, reikalingų tinkamam proceso vedimui, sąnaudomis. Pašalinus informacijos nepakankamumo problemą įstatyme įtvirtinus bankroto administratoriaus pareigą informuoti kreditorius apie reikšmingus sandorius, tikėtina, kad šios įstatymu kreditoriams bei aukščiausiojo valdymo organams teisės pačių būtų naudojamos dažniau.

4. Ginčijant sandorius bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, kuomet sandoriai gali būti pripažinti niekiniais, nereikės įrodinėti kreditorių teisių ir teisėtų interesų pažeidimo. Tuo tarpu ginčijant sandorius specialiaisiais sandorių pripažinimo negaliojančiais pagrindais, kreditorių teisių pažeidimas turi būti įrodytas.
5. Ginčijant bankrutuojančios įmonės sudarytus sandorius, priešingus veiklos tikslams ir (ar) galėjusius turėti įtakos įmonės negalėjimui atsiskaityti su kreditoriais kartu yra ginamas ir viešasis interesas, todėl modifikuojasi bendrosios įrodinėjimo taisyklės – teismas tokiose bylose veikia aktyviai, renka įrodymus, jei šalys to nedaro ar daro netinkamai ir pan. Toks įrodinėjimo naštos nukėlimas pateisinamas viešojo intereso gynimo prizmėje.
6. Actio Pauliana yra vienas populiariausių būdų siekiant pripažinti bankrutuojančios įmonės sandorius negaliojančiais. Taikyti šį institutą suteikiama teisė tiek bankroto administratoriui, tiek kreditoriams. Asmeniui, ginčijančiam bankrutuojančios įmonės sandorius, reikia įrodyti visas actio Pauliana taikymo sąlygas. Atsižvelgiant į bankroto bylų specifiškumą, bankroto tikslus, kreditoriams, siekiantiems apginti savo teises, turėtų būti suteikiama daugiau sąlygų tą padaryti efektyviau. Kaip vienas iš šios problemos sprendinių, gali būti nustatyti papildomi nesąžiningumo prezumpcijos atvejai, galiojantys įmonei esant bankrutuojančiai.
7. Teikiant netiesioginį ieškinį kreditorius turi turėti, be kita ko, vykdytiną teisę. Netiesioginis ieškinys nėra populiarus pažeistų teisių gynimo būdas. Tam įtakos turi ir nepakankamai aiški asmens, reiškiančio tokį ieškinį skolininko vardą, procesinė padėtis.
8. Specialieji kreditorių interesų gynimo būdai, numatyti LR CK Šeštosios knygos IV skyriuje, skolininkui esant bankrutuojančiai įmonei, nenumato jokių papildomų sąlygų idant būtų suteikta galimybių savo teises apginti greičiau bei efektyviau. Esant lankstesnei kreditorių teisių gynimo sistemai bankroto atveju, manytina, kad kreditorių teisės būtų ginamos efektyviau.
9. Dėl pernelyg didelio teismų užimtumo bei nesant sutrumpintų procesinių terminų, bylos dėl bankrutuojančios įmonės sandorių pripažinimo negaliojančiais pradedamos nagrinėti praėjus nemažai laiko nuo ieškinio dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu pateikimo teismui dienos, todėl trunka ilgai, sudaroma galimybė vilkinti procesą nesąžiningoms sandorio šalims.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina LR ĮBĮ nustatyti konkretų terminą, per kurį bankroto administratorius privalėtų patikrinti sudarytus sandorius bei pareikšti ieškinius dėl sandorių pripažinimo negaliojančiais. Šis terminas galėtų būti pratęsiamas teismo, nagrinėjančio bankroto bylą, atsižvelgiant į įmonės sandorių gausą, jų sudėtingumą, pačios įmonės dydį administratoriaus prašymu.
2. Siūlytina LR CK 6.67 str. nustatyti papildomus nesąžiningumo prezumpcijos atvejus, galiojančius įmonei esant bankrutuojančiai. Kaip pavyzdinis nesąžiningumo prezumpcijos atvejis galėtų būti nustatyta, kad įprastos verslo praktikos neatitinkančio sandorio šalys galėtų būti laikomos nesąžiningomis, nereikalaujant to atskirai įrodyti, jei šis buvo sudarytas per 6 mėnesius iki bankroto bylos iškėlimo ir dėl kurio įmonės finansinė padėtis pablogėjo, jei antroji sandorio šalis žinojo apie nemokumą ar gresiantį nemokumą.
3. Siūlytina apygardos teismuose įsteigti atskirus bankroto bylų skyrius, kuriuose dirbtų teisėjai, besispecializuojantys bankroto bylose, kas leistų efektyviau nagrinėti įvairaus pobūdžio ieškinius, susijusius su bankrutuojančia įmone, taigi, ir dėl bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimo.
4. Siekiant optimizuoti procesą, siūlytina LR CPK nustatyti sutrumpintus terminus, per kuriuos teismas turi išspręsti ieškinio, dėl bankrutuojančios įmonės sandorio pripažinimo negaliojančiu, priėmimo klausimą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė medžiaga:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas//Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas//Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914 (2010-01-05 aktuali redakcija);
5. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas//Valstybės žinios. 2000, Nr. VIII-1864;
6. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas// Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010. (2006-04-20 - 2008-06-30 aktuali redakcija);
7. LR ĮBĮ 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 21, 22, 23, 26, 33, 36 straipsnių pakeitimo, įstatymo papildymo 11¹ straipsniu ir trečiuoju¹ skirsniu įstatymo projektas Nr. XIP-1516 (2). Pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Specialioji literatūra:

8. Adomavičiūtė G. Netiesioginis ieškinys, kai skolininkas nenori įgyvendinti savo teisių//Juristas, 2009, Nr.12;
9. Ambrasienė D., Cirtautienė S. Specialūs kreditoriaus interesų gynimo būdai sutartiniuose santykiuose// Jurisprudencija, 2003, Nr. 37(29);
10. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublėnė D. ir kt. Civilinė teisė.Prievolių teisė: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009;
11. Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Antroji laida: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008;
12. Dambrauskaitė A. Sandorių negaliojimo teisinės pasekmės:monografija. Vilnius: Justitia, 2009;
13. Jazbutis R. Bankroto administratoriaus statusas. Tendencijos ir perspektyvos//Teisės problemos, 2004, Nr. 3 (45);
14. Kavalnė S., Mikuckienė V., Norkus R. Bankroto teisė. Pirmoji dalis:vadovėlis. Vilnius:Justitia, 2009;
15. Kavalnė S., Norkus R. Bankroto teisė. Antroji dalis:vadovėlis. Vilnius:Justitia, 2011;

16. Mikelėnas V. Sandorių negaliojimo instituto taikymas teismų praktikoje (1) // Justitia. 2006, Nr. 4 (62);
17. Mikelėnas V. Prievolių teisė, I dalis, serija: naujasis civilinis kodeksas, II tomas. Vilnius: Justitia, 2002;
18. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos//V.Mikelėnas, A.Vileita, A.Timinskas. Vilnius: Justitia, 2001;
19. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė//V.Mikelėnas. Vilnius: Justitia, 2003;
20. Pranckevičius A., Pumputienė R. Sandorių negaliojimo pagrindai ir pasekmės//Juristas. 2005, Nr. 4;
21. Papirtis L. V., Baranauskas E., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005. T. 2 ;
22. Vaišvila A. Teisės teorija:vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2004;
23. A dictionary of law. Fifth edition. Edited by E.A. Martin. Oxford: University Press, 2002;

Internetiniai šaltiniai:

24. Įmonių bankrotas 2009 12 31. Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <http://www.stat.gov.lt/lt/search/?query=bankrotas>;
25. Germany Insolvency Statute. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/InsO.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-02);
26. Avoidance Provisions in a Local and Cross-border Context: A Comparative Overview <http://www.insol.org/TechnicalSeries/pdfs/TechnicalSeriesIssue7.pdf> (prisijungimo laikas 2011-03-21);
27. Boraine A. Comparative Notes on the Operation of Some Avoidance Provisions in a Cross-Border Context. [http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative\(2009\).pdf](http://repository.up.ac.za/upspace/bitstream/2263/13901/1/Boraine_Comparative(2009).pdf) (prisijungimo laikas 2011-03-22);

Teismų praktika:

28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nutartis c.b. UAB „Init“ v. UAB „Parabolė“, Nr. 3K-3-905/2000, kat. 42.;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 1 d. nutartis c.b. UAB „Kirstnė“, O. N. L., R. S., N. S., A. Š. v. UAB „Medicinos

- bankas*“, UAB „*Medicinos banko lizingas*“, S. D. įmonė, Nr. 3K-3-317/2008, kat. 21.4.1.1; 21.4.2.1; 24.2; 25.3; 27.3.2.1; 36.4; 42.4; 43.2 (S);
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. lapkričio 4 d. nutartis, c. b. AB „*Turto bankas*“, A. Č. v. A. M., Nr. 3K-3-554/2008, kat. 44.2.4.1; 44.5.2.17; 114.8.2; 126.3; 126.8 (S);
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 13 d. nutartis c.b. BUAB „*Pakrijas*“ v. K. B., Nr. 3K-3-508/2010, kat. 126.3; 126.8.;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c.b. BUAB „*Aukštaitijos statyba*“ v. AB bankas „*Hansa-LTB*“, UAB „*Gamatonas*“, UAB „*Metalo ženklai*“, AB „*Rameksta*“, Nr. 3K-3-917/2003, kat. 15.2; 15.2.1.1; 15.2.2.1; 18.1; 27.5.1; 31.6.1.;
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. gruodžio 16 d. nutartis c.b. AS „*Parekss banka*“ v. UAB „*Partex lizingas*“, Nr. 3K-7-552/2004, kat. 95.3; 103; 124; 125.6.;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 15 d. nutartis c.b. *Kauno apskrities VMI* v. BUAB „*Baltic Building Fund*“, Nr. 3K-3-448/2004, kat. 125.6;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 7 d. nutartis c.b. BUAB „*Telkša*“ v. *V.A. firma*, Nr. 3K-3-262/2004, kat. 125.6; 115;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 3 d. nutartis c.b. UAB „*Kauno dailė*“ v. *Lietuvos dailininkų sąjunga, Kauno apskrities viršininko administracija, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro VI Kauno filialas*, Nr. 3K-3-882/2001, kat. 14.3; 15.1; 15.2.2.1; 21.2.2.1; 21.6; 25.3; 125.4.;
37. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. balandžio 28 d. nutartis c.b. *Kauno miesto savivaldybės įmonė „Namų priežiūra*“ v. *Kauno miesto savivaldybė*, Nr. 2A-332/2009, kat. 35.6.1; 40.2 (S);
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 14 d. nutartis c.b. *Kauno miesto savivaldybės įmonė „Namų priežiūra*“ v. *Kauno miesto savivaldybė*, Nr. 3K-3-383/2006, kat. 21.4.1.1; 121.13 (S);
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos dėl actio Pauliana, netiesioginio ieškinio, sulaikymo teisės ir prevencinio ieškinio institutų taikymo apžvalga. Teismų praktika, 2008, Nr. 29;

40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. spalio 24 d. nutartis c.b. *AB „Senasis stumbas” v. UAB „Baltasis beržas“, UAB „Kavinukas“, Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro ir registro VĮ Panevėžio filialas*, Nr. 3K-3-840/2001, kat. 94.1; 125.4.;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 14 d. nutartis c.b. *BAB “Remeksta” v. V.J.K.*, Nr. 3K-3-573/2005, kat. 35.6.1; 41; 114.5; 114.12;
42. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. rugsėjo 18 d. sprendimas c.b. *BUAB „Nordfarma” kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*, Nr. 2A-329/2006, kat. 35.6.2; 93.2.4; 21.4.1.1; 21.4.1.3;
43. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. nutartis c.b. *G.D. v. AB DnB Nord bankas*, Nr. 2A-423/2010, kat. 126.8 (S);
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. lapkričio 17 d. nutartis, c.b. *E. D. B. v. V. B.*, Nr. 3K-3-514/2009, kat. 126.8 (S);
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. spalio 19 d. nutartis c.b. *BUAB „Tradicija“ v. UAB „Serneta“*, Nr. 3K-3-402/2010, kat. 21.1; 21.4.1.1; 126.3 (S);
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. spalio 8 d. nutartis c.b. *BUAB „Aukštaitijos statyba“ v. AB bankas „Hansa-LTB“, UAB „Gamatonas“, UAB „Metalo ženklai“, AB „Rameksta“*, Nr. 3K-3-917/2003, kat. 15.2; 15.2.1.1; 15.2.2.1; 18.1; 27.5.1; 31.6.1.;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 15 d. nutartis c.b. *R. K. L. v. V. G. ir V. S.*, Nr. 3K-3-265/2009, kat. 21.4.1.1; 24.1; 24.4; 24.5; 35.3.6; 35.4; 35.5; 123.6; 123.10.;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 26 d. nutartis c. b. *D. S. Levickaitė v. V. Gubanovas ir kt.*, Nr. 3K-3-60/2004, kategorija 15.2.2.6; 41;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 30 d. nutartis c. b. *D. K. v. A. K.*, bylos Nr. 3K-3-432/2008, kat. 21.4.1.1; 45.6 (S);
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis c.b. *Lietuvos techninio sporto draugija v. UAB „Pas Ažuolą“*, Nr. 3K-3-449/2008, kat. 21.4.1.1; 21.6; 51;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c. b. *Lietuvos tekstilės institutas v. Lietuvos kariuomenė ir AB „Skalmantas“*, Nr. 3K-3-1117/2003, kategorija 40.4.;

52. Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant tarptautinės privatinės teisės normas, apibendrinimo apžvalga Nr. A2-14, aprobuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato, 2000 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. 28.;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 5 d. nutartis c.b. *Utenos apskrities valstybinės mokesčių inspekcija v. A.T. ir V.R. individuali įmonė*, Nr. 3K-3-831/2002, kat. 15.2.1.2.;
54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2003 m. sausio 20 d. nutartis c.b. *Marijampolės apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. UAB "Kraitenė", UAB "Auksakė"*, Nr. 3K-3-62/2003, kat. 15.2.1.2; 45.5;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 3 d. nutartis c.b. *UAB „Aksa“ v. R.M., Lietuvos-Ukrainos UAB „Azovlitas“*, Nr. 3K-3-312/2006, kat. 20.3.10; 21.4.2.1; 22.1 (S);
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. balandžio 14 d. nutartis c.b. *BAB „Statūna“ v. UAB „Parama“, UAB „Deklitas“, J. S., J. Ž., P. R., D. R., P. R. IĮ „Broliai juodvarniai“*, Nr. 3K-3-263/2004, kat. 21.2.2.1, 15.2.1.1, 15.2.2.1, 31.6.1;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis c. b. *UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“*, Nr. 3K-3-534/2007, kat. 27.3.2.1, 50.5, 21.4.2.1.;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. sausio 31 d. nutartis c.b. *UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“, UAB „Autooazė“, A. S. firma*, Nr. 3K-3-17/2011, kat. 21.4.2.1; 27.7; 50.5 (S);
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 11 d. nutartis c. b. *VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Cetarium“, UAB „Ortofina“, R.G.K.*, Nr. 3K-3-17/2006, kat. 35.6.1; 45.4;
60. Panevėžio apygardos teismo 2010 m. vasario 20 d. sprendimas c.b. *UAB „Lietuva Statoil“ v. BUAB „Virenita“, Ž. Š., E. P.*, Nr.2-133-280/2010, kat. 116.1; 35.6.1.;
61. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. *bankrutavusios UAB „Vikata ir Ko“ v. UAB „Daisruna ir Ko“*, Nr. 3K-3-361/2009, kat. 35.6.1; 126.5.;
62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 27 d. nutartis c.b. *E.N. v. I. D., R.D.*, Nr. 3K-3-575/2004, kat. 31.6.1.;
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c.b. *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.;

64. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gegužės 25 d. sprendimas c.b. *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, Nr. 2A-364/2010, kat. 41; 42.11.3. (S).;
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 14 d. nutartis c.b. *BUAB „Spaudos magnatai“ v. UAB „Sekundės redakcija“*, Nr. 3K-3-176/2007, kat. 21.4.1.1, 21.4.1.2, 21.4.2.1, 21.4.2.7, 21.6, 27.7, 35.6.1, 39, 45, 126.5.;
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. vasario 8 d. nutartis c.b. *A. Z. v. BUAB „Vakarų prekyba“ administratoriui UAB „Kononenko ir ko“, S. K. (S. K.) ir M. K.*, Nr. 3K-3-44/2011, kat. 45.11 (S);
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 30 d. nutartis c. b. *BAB „Alytaus tekstilė“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, bylos Nr. 3K-3-485/2010, kat. 35.6.1.;
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. balandžio 16 d. nutartis c.b. *BUAB „Nordfarma“ kreditorius UAB „Armila“ v. UAB „Limedika“*, Nr. 3K-3-146/2007, kat. 35.6.2.

SANTRAUKA

Bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas

Pagrindinės sąvokos: *sandorių negaliojimas, bankroto administratorius, kreditoriai, bendrieji sandorių negaliojimo pagrindai, actio Pauliana, netiesioginis ieškinys.*

Iki šiol bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimas teoriniu lygmeniu nebuvo sistemiškai išanalizuotas, daugeliu atveju tik menkai užsimenama apie sandorių ginčijimo specifiką bankroto procese analizuojant atskirus sandorių negaliojimo atvejus.

Lietuvos Respublikos teisinėje sistemoje nėra numatyti specialūs bankrutuojančios įmonės sudarytų sandorių ginčijimo pagrindai, todėl tokie sandoriai yra ginčijami visais LR CK numatytais sandorių negaliojimo pagrindais. Atsižvelgiant į tai, kad sandorių negaliojimo institutas sukelia sunkias teisines pasekmes, šio instituto naudojimas turi būti pamatuotas, todėl įstatymų leidėjas nustatė asmenų ratą, kurie turi teisę kreiptis dėl sandorio pripažinimo negaliojančiu. Bankroto procese tokie asmenys yra bankroto administratorius, kreditoriai, bankrutuojančios įmonės akcininkai. Vertinant bankrutuojančios įmonės sandorių negaliojimo pagrindus, kuriais yra ginčijami sudaryti sandoriai, daroma išvada, kad dažniausiai taikomas pagrindas yra actio Pauliana, tuo tarpu netiesioginis ieškinys pažeistoms teisėms apginti taikomas retai.

Analizuojant teismų praktiką, teisės aktus, daroma išvada, kad iki šiol įstatymo lygmeniu nėra tinkamai užtikrinamas teisių ir teisėtų interesų gynimas taikant šį institutą, kas sąlygoja šio instituto neefektyvumą. Darbe siūloma įstatymu įtvirtinti papildomus terminus, užtikrinančius civilinių bylų, susijusių su bankrutuojančios įmonės sandorių ginčijimu, spartesnę nagrinėjimą, lanksčiau taikyti teisės normas, kuomet skolininkas yra bankrutuojanti įmonė, kuriomis būtų palengvinama įrodinėjimo našta bei didinamas šio instituto efektyvumas.

SUMMARY

Enterprise's in bankruptcy transactions contesting

Key words: *invalidity of transactions, bankruptcy administrator, creditors, the grounds for transaction to be recognized as invalid, actio Pauliana, indirect action.*

Up to now contesting of enterprise's in bankruptcy transactions has not been systematically analyzed on the theoretical level. In most cases specifics of transactions contesting in bankruptcy proceedings are only briefly mentioned when analyzing certain grounds of invalidity of transactions.

Legal system of the Republic of Lithuania does not provide specific grounds for contesting the transactions of enterprise's in bankruptcy. Such transactions are contested on the basis of all invalidity of transaction grounds provided in RL CC. Taking into account the fact that the use of the invalidity of transactions institute causes serious legal consequences, legislation has been adopted to limit a range of individuals who are eligible to apply for the recognition of the transaction as invalid. In bankruptcy proceedings the ones eligible are bankruptcy administrator, creditors, shareholders of enterprise's in bankruptcy. The grounds for enterprise's in bankruptcy transactions to be recognized as invalid are used to contest discussed transactions. Analyzing this process leads to the conclusion that actio Pauliana is the most popular of all the grounds used to defend violated rights, while indirect action is rarely used in such cases.

Based on the study of Court practice and legislation it can be concluded that when using the invalidity of transactions institute related rights and legitimate interests are still not properly ensured and that results in institute's inefficiency. It is suggested to legalize additional terms for civil cases related to transactions contesting in bankruptcy proceedings, allow more flexibility in applying law rules when the debtor is limited liabilities company. That would ease the burden of proof and help to increase the effectiveness of the institute.